

Alakoululaisten lukemiseen suhtautuminen, vapaa- ajan lukeminen ja urheiluharrastukset

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma

Laatija:

Siiri Yli-Lassila

1.4.2026

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Tutkinto-ohjelma, oppiaine: Luokanopettajan tutkinto-ohjelma, opettajankoulutuslaitos

Tekijät: Siiri Yli-Lassila

Otsikko: Alakoululaisten lukemiseen suhtautuminen, vapaa-ajan lukeminen ja urheiluharrastukset

Ohjaaja(t): Professori Sara Routarinne

Sivumäärä: 56 sivua

Päivämäärä: 1.4.2026

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli tarkastella lasten suhtautumista lukemiseen sekä lukemisen kuulumista heidän vapaa-aikaansa. Lisäksi tarkasteltiin millainen vaikutus urheiluharrastuksilla voi olla lukemiseen suhtautumiseen. Lasten lukemiseen suhtautumista käsiteltiin myös tyttöjen ja poikien välillä.

Lukemiseen suhtautuminen käsitettiin tässä tutkimuksessa asenteina ja mielipiteinä lukemista kohtaan. Lukuasenteisiin ovat yhteydessä lasten lukukokemukset ja muiden suhtautuminen lukemiseen. Lukuasenteiden on myös havaittu olevan yhteydessä lukuottumukseen. Lukemiseen suhtautumista tarkasteltiin neljän eri summamuuttujan avulla, jotka mittasivat asenteita ja mielipiteitä lukemista kohtaan, vapaa-ajan lukemisen merkityksiä, mielipidettä vapaa-ajan lukemiseen sekä koettua lukutaitoa.

Tutkimuksen aineisto on kerätty osana Erasmus + rahoitteista MORE ”Setting up a Reading Motivator in the Digital Age: *Introducing New Approaches of Reading for Pleasure Pedagogy in Primary School*” -kehittämishanketta. Aineisto kerättiin syksyllä 2023 Microsoft Forms -kyselylomakkeella eräässä Länsi-Suomalaisessa peruskoulussa. Kyselylomakkeella kerättiin tietoa lasten lukumotivaatiosta ja vapaa-ajan aktiviteeteistä ja urheiluharrastuksista. Yhteensä osallistujia oli 166. Osallistujat olivat 8–11-vuotiaita.

Tutkimuksessa hyödynnettiin pääosin määrällisiä tutkimusmenetelmiä, mutta aineiston analysointiin kuului laadullinen analyysiosuus. Aineiston avoimet kysymykset, joissa kysyttiin lasten urheiluharrastuksista ja mieluisista vapaa-ajan viettotavoista, analysoitiin ensin laadullisesti, jonka jälkeen niitä pysyttiin tarkastelemaan määrällisesti. Määrällisessä analyysissä hyödynnettiin IBM SPSS Statistics -ohjelmaa.

Tulosten mukaan lapset suhtautuivat tässä aineistossa lukemiseen melko positiivisesti. Tyttöjen ja poikien välillä ei havaittu selvää eroa lukemiseen suhtautumisessa. Kokonaisuutena urheiluharrastuksen lajilla ja lukemiseen suhtautumisella ei havaittu johdonmukaista yhteyttä. Yhteys kuitenkin havaittiin ei urheiluharrastajien ja yksilöharrastajien välillä lukemiseen liittyvät asenteet ja tunteet muuttujassa. Lukeminen näyttäytyi tässä tutkimuksessa osana lasten vapaa-aikaa. Se ei kuulunut suosituimpien vapaa-ajan aktiviteettien joukkoon, mutta kuitenkin lukeminen kuului osaksi vapaa-aikaa.

Avainsanat:

Lukeminen, lukuottumukset, lukukokemukset, vapaa-aika, liikuntaharrastus, alakoululaiset

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Lukeminen	8
2.1	Lukutaito	9
2.2	Lasten ja nuorten lukutaito	10
2.3	Lasten ja nuorten vapaa-ajan lukeminen ja yhteys lukutaitoon	11
2.4	Lasten ja nuorten lukemiseen liittyvät asenteet, lukuinto ja motivaatio	13
3	Vapaa-aika ja harrastukset	17
4	Tutkimusongelmat	19
5	Menetelmät	20
5.1	Tutkimuksen aineisto	20
5.2	Tutkimuksen toteutus	20
5.3	Kyselylomake	21
5.4	Osallistujat	22
5.5	Aineiston käsittely	24
5.5.1	Laadullinen aineisto	25
5.5.2	Määrällinen aineisto	27
5.6	Tutkimusetiikka	30
6	Tulokset	33
6.1	Lasten suhtautuminen lukemiseen	33
6.2	Vapaa-aika ja lukeminen	34
6.3	Lukemiseen suhtautuminen ja urheiluharrastusten yhteys	36
7	Pohdinta	39
7.1	Lasten melko myönteinen suhtautuminen lukemiseen	39
7.2	Lasten vapaa-aikaan sisältyy lukeminen	40
7.3	Urheiluharrastusten yhteys lukemiseen suhtautumiseen	41
7.4	Tutkimuksen ja tutkimusmenetelmien luottavuus	42
7.5	Jatkotutkimusmahdollisuudet	44

Lähteet	46
Liitteet	53
Liite 1: Kyselylomake	53

1 Johdanto

Lukutaito on keskeinen taito arjen, oppimisen ja yhteiskunnassa toimimisen kannalta. Sillä on suuri merkitys opiskelun ja koulutuksen kannalta, mutta myös työelämään osallistumisen näkökulmasta. (Leino ym., 2023, s. 5, 90.) Lukutaitoa tarvitaan tiedon hankkimiseen erilaisissa arjen tilanteissa, esimerkiksi harrastusmahdollisuuksia tai yhteiskunnan tarjoamia palveluja koskevan tiedon etsimisessä (Sulkunen, 2019; Heikkilä, 2024). Lukutaito näkyy erilaisissa lukutilanteissa koulussa, arjessa ja vapaa-ajalla. Lukeminen voi kohdistua hyvin erilaisiin teksteihin ja niiden ymmärtämiseen (Herkman & Vainikka, 2012, s. 36). Lukeminen ei rajaudu vain laajoihin tekstikokonaisuuksiin kuten esimerkiksi kirjoihin vaan se voi kohdistua myös lyhyisiin arkisiin teksteihin.

Lukutaito ja lukeminen ovat tällä hetkellä esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Niin mediassa kuin tutkimuksissa on nostettu esille lasten ja nuorten lukemisen väheneminen ja lukutaidon heikentyminen. Esimerkiksi Yle uutisoi nuorten lukutaidon heikentymisen näkymisestä ylioppilaskokeissa ja pitkien tekstien ymmärtämisen tuottavan osalle vaikeuksia (Holopainen & Elhaimer, 2025). Vastaavasti Yle:n artikkelissa asiantuntijat Leea Lakka ja Kirsti Lonka nostavat esiin huolen pitkien tekstien lukemisen vaikeutumisesta ja lukutaidon heikentymisestä (Holvas, 2025). Huoli näkyy myös konkreettisina toimina. Esimerkiksi Helsingin kaupunki käynnisti vuoden 2026 alussa hankkeen, jossa kolmasluokkalaisille jaetaan Aku Anka -lehtiä kotiin lukemisen motivaation vahvistamiseksi (Helsingin kaupunki, 2026). Huoli lasten lukemisesta ja lukutaidosta liittyy osaltaan lukutaidon arvioinneissa havaittuun lukutaidon tason heikkenemiseen.

Kansainvälisessä PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) -lukutaitotutkimuksessa tarkastellaan neljäsluokkalaisten lukutaitoa ja lukutaitoon yhteydessä olevia tekijöitä. Sen mukaan heikosti lukevien määrä on kasvanut Suomessa. Samalla erinomaisten lukijoiden osuus on vähentynyt. (Leino ym., 2023, s. 5, s. 29.) Vuoden 2022 PISA -tutkimus osoittaa, että noin joka viides suomalainen nuori on heikko lukija. Vuoteen 2018 verrattuna huippulukutaidon ja erinomaisen lukutaidon omaavien nuorten määrä on laskenut (Hiltunen ym., 2023, s. 34). Lukutaidon laskuun liittyen myös lasten suhtautuminen lukemiseen on muuttunut PIRLS-tutkimuksissa kielteisemmäksi vuodesta 2016 ja vuoteen 2021 (Leino ym., 2023, s. 43).

Kun puhutaan lasten lukemisesta, pelkkä lukutaidon taso ei kerro kaikkea. Lasten lukemista ja vapaa-ajan lukemista on tarkasteltu lukutaitoarvioinneissa ja muissa tutkimuksissa (esim. Torppa, 2020; Ulvinen, 2024). Vapaa-ajan lukeminen ei rajoitu vain kirjoihin vaan voi sisältää monenlaisia tekstejä esimerkiksi kirjoista verkkoteksteihin (Ulvinen, 2024, s.1). Vapaa-ajan lukemisessa korostuvat lapsen omat kiinnostukset ja valinnat, niin kuin kaikessa vapaa-ajan tekemisessä. Koska lukeminen on yksi mahdollinen vapaa-ajan toiminta muiden joukossa, lapsen suhtautumisella lukemiseen voi olla merkitystä. Tämän vuoksi lukuasenne ja lukumotivaatio ovat keskeisiä. Lukuasenne voi vaikuttaa siihen, valitseeko lapsi lukemisen vapaa-ajalla (McKenna ym., 1995, s. 943). Lukemisesta pitämisen ja myönteisen lukijakäsityksen tukeminen voi edistää elinikäiseksi lukijaksi kasvamista (Mullis ym., 2019, s. 42). Jotta lasten lukijaksi kasvamista voidaan tukea parhaiten, on ymmärrettävä lasten lukuasenteita ja lukijaminäkäsitystä. Tässä tutkimuksessa näitä tarkastellaan osana lukemiseen suhtautumista.

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan lasten suhtautumista lukemiseen sekä sitä, millainen paikka lukemisella on lasten vapaa-ajassa. Lisäksi tutkitaan urheiluharrastuksen lajin mahdollista yhteyttä lukemiseen suhtautumiseen. Vapaa-ajan lukemisella on havaittu olevan yhteys lukutaidon kehittymiseen (Torppa ym., 2020, s. 888), minkä vuoksi lasten vapaa-ajan tarkastelu on olennaista. Lasten vapaa-aika koostuu monista eri aktiviteeteista eikä lukeminen ole välttämättä keskiössä (Tarvainen ym., 2023). Erilaiset harrastukset ja muu mieluista tekeminen ovat osa lasten vapaa-aikaa. Monella lapsella on esimerkiksi urheiluharrastus (Mononen ym., 2025). Tästä syystä tässä tutkimuksessa lukemiseen suhtautumista tarkastellaankin urheiluharrastusten näkökulmasta. Urheiluharrastukset ovat osa monen lapsen vapaa-aikaa, minkä vuoksi niiden huomioiminen voi tuoda uuden näkökulman lasten lukemiseen suhtautumiseen.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella 8–11-vuotiaiden lasten suhtautumista lukemiseen sekä sitä, kuinka lukeminen kuuluu heidän vapaa-aikaansa. Lukemiseen suhtautuminen käsitetään tässä tutkimuksessa asenteina ja mielipiteinä lukemiseen liittyen. Sitä tarkastellaan neljän eri muuttujan avulla, jotka mittaavat lukemiseen liittyviä tunteita ja asenteita, vapaa-ajan lukemisen merkitystä, mielipidettä lukemisesta vapaa-ajalla ja koettua lukutaitoa. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan, millainen vaikutus urheiluharrastuksilla voi olla lasten lukemiseen suhtautumiseen. Tutkimuksen aineisto on saatu MORE ”Setting up a Reading Motivator in the Digital Age: *Introducing New Approaches of Reading for Pleasure Pedagogy in Primary School* hankkeelta. Hankkeen tavoitteena on Reading for pleasure –

pedagogiikan vahvistaminen, myönteisen lukukokemusten lisääminen ja lukijaprofiilien hyödyntäminen yksilöllisten lukijapolkujen tukena.

2 Lukeminen

Päivittäin ihminen lukee erilaisissa konteksteissa. Luetaan puhelimen viestejä, television tekstityksiä, kirjoja ja uutisia tai vaikka lapselle iltasatua. Lukeminen voidaan näin ymmärtää laajemmin kuin vain painettujen kirjojen tai pitkien tekstien lukemisena, sillä tekstejä luetaan yhä useammin myös digitaalisissa ympäristöissä (Herkman & Vainikka, 2012, s. 143–144). Lukemiseen liittyy lukutaito, jota voidaan kuvata eri osataidoista rakentuvana kokonaisuutena. Sitä kuvataan tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Lukemista voidaan jäsentää esimerkiksi, miksi luetaan ja miten luetaan. Lukemisen syihin kuuluvat esimerkiksi henkilökohtainen kiinnostus ja mielihyvä, oppiminen sekä yhteiskuntaan osallistuminen (Mullis & Martin, 2019, s.9). Lukeminen voidaan siis nähdä yksilön kokemusten ja hyvinvoinnin kannalta, oppimisen ja koulussa suoriutumisen näkökulmasta sekä yhteiskunnallisen osallisuuden edellytyksenä.

Yksilön kokemusten ja hyvinvoinnin näkökulmasta kirjallisuuden lukeminen voi tuottaa iloa, mielihyvää ja onnistumisen tunteita. Lukeminen voi vahvistaa mielikuvitusta ja luovuutta sekä tarjota mahdollisuuden tarkastella erilaisia tunteita ja kokemuksia. (Aro & Lerkkanen, 2019, s. 252). Siihen liittyy myös erilaisia tarpeita ja merkityksiä, jotka voivat muuttua elämän aikana. Lukemiseen voi liittyä rentoutumista ja uusia oivalluksia, mutta se voi herättää myös vaikeita pohdintoja. (Hiidenmaa ym., 2023, s. 11.) Kaunokirjallisuuden lukemiseen liitetään usein eläytyminen tekstin tapahtumiin ja henkilöhahmoihin sekä merkitysten rakentaminen. Nuorille lukijoille kaunokirjallisuus voi tarjota mahdollisuuden tarkastella tunteita ja tilanteita kirjallisuuden kautta. Esimerkiksi se voi tarjota tilaisuuksia tarkastella tunteita tai tilanteita, jotka ovat itselle vielä uusia tai tilanteita, joita ei ole vielä itse kohdannut. (Mullis & Martin, 2019, s.10.) Oatleyn (2016) mukaan kaunokirjallisuuden lukeminen voi parantaa lukijan ymmärrystä muista ihmisistä. Hän selittää sitä osittain tarinaan uppoutumisella ja sillä, että kaunokirjallisuus tarjoaa monimutkaisempia henkilöhahmoja kuin mitä lukija välttämättä törmää omassa arjessaan (Oatley, 2016, s. 618).

Lukemisen henkilökohtaisen merkityksen lisäksi lukemisella on keskeinen rooli oppimisen kannalta. Koulussa ja opiskelussa lukeminen on keskeinen työskentelyn väline, sillä sen avulla voidaan saada tietoa ja käsitellä erilaisia tekstejä (Mullis & Martin, 2019, s.5). Tähän liittyy myös lukutaito, joka voidaan nähdä kykynä ymmärtää ja käyttää erilaisia tekstejä arjessa ja yhteiskunnassa (Elley, 1992). Lukijat lukevat oppiakseen ja osallistuakseen

lukijayhteisöihin esimerkiksi koulussa (Mullis & Martin, 2019, s. 5). Näin lukeminen mahdollistaa tiedon hankkimisen. Vapaa-ajalla tapahtuvalla lukemisella ja lukemiseen sitoutumisella on tutkimusten mukaan yhteyksiä lukutaidon kehitykseen, joihin palataan tarkemmin tämän työn myöhemmissä luvuissa.

Lukemisen tavat ja käytännöt ovat monipuolistuneet viime vuosikymmeninä, kun esimerkiksi teknologian ja internetin yleistymisen on muuttanut lukemisen tapoja ja monipuolistaneet luettavia tekstejä (Hanifi, 2021, s. 133; Herkman & Vainikka, 2012, s. 144). Tästä muutoksesta huolimatta, sujuva lukutaito muodostaa edelleen perustan myös uudenlaisten tekstien ymmärtämiselle ja tulkinnalle (Aro & Lerkkanen, 2019, s.252). Nuorten lukutottumuksissa ja lukukäyttäytymisessä on myös havaittu muutosta. Digitaalisia tekstejä kulutetaan paljon, mutta pitkien tekstien kuten kirjojen lukeminen on vähentynyt. Yhtenä selityksenä voidaan pitää digitaalisten teknologioiden yleistymistä, joka on vähentänyt pitkien tekstien lukemista (La Rosa, 2023, s. 94.) Digitalisaatio on tuonut myös lukukulttuuriin uusia lukemisen muotoja kuten esimerkiksi äänikirjoja (Hiidenmaa ym., 2023, s.10).

Lukeminen voidaan nähdä toimintana ja taitojen kokonaisuutena. Se rakentuu erilaisissa ympäristöissä ja liittyy erilaisiin tarkoituksiin kuten oppimiseen, rentoutumiseen ja osallistumiseen. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan lukemista lasten yhtenä vapaa-ajan toimintana sekä lasten lukemiseen suhtautumista. Seuraavissa alaluvuissa käsitellään tarkemmin lukutaitoa, lasten ja nuorten lukutaidon muutosta, vapaa-ajan lukemista sekä lukemiseen liittyviä asenteita ja motivaatiota.

2.1 Lukutaito

Lukutaito on laaja ja moniulotteinen taito. Se ei ole vain lapsuudessa opittu tekninen taito, vaan ajan myötä kehittyvä kokonaisuus, johon sisältyy tietoja, taitoja ja erilaisia lukustrategioita (OECD, 2019, s. 28–29). Lukutaidon kehittyminen voidaan nähdä pitkäkestoisena prosessina (Snow, 2002, s. 11). Kauppinen (2010) tuo esiin, että lukemista voidaan ymmärtää paitsi kognitiivisena taitona myös arjessa ja yhteiskunnassa tarvittavana taitona sekä välineenä.

Lukutaidon määritelmä vaihtelee hieman lähdekohtaisesti, mutta määritelmässä korostuvat erilaisten tekstien ymmärtäminen ja tekstien tarkoituksen mukainen käyttö. Elley (1992) määrittelee lukutaidon kyvyksi ymmärtää ja käyttää erilaisia tekstejä, joita tarvitaan arjessa ja yhteiskunnassa. Samansuuntaisesti Unesco (ei pvm.) liittyy lukutaitoon tekstien

tunnistamisen, tuottamisen ja tulkinnan eri yhteyksissä ja mahdollisuutena osallistua yhteiskuntaan. OECD:n PISA-arvioinnissa lukutaito ymmärretään kokonaisuutena, joka sisältää tekstien ymmärtämisen, niiden käyttämisen, arvioinnin ja reflektoinnin sekä lukemiseen sitoutumisen (OECD, 2019, s. 28–29). Snowin (2002) mukaan lukemisen ymmärtäminen tarkoittaa sitä, että lukija muodostaa merkityksiä tekstin pohjalta.

Ymmärtäminen ei synny pelkästään tekstin sisällöistä, vaan siihen vaikuttavat myös lukijan omat tiedot, lukutilanne ja kokemukset. (Snow, 2002, s. 11.)

Edellisten määritelmien mukaan lukutaito ymmärretään kokonaisuutena, joka sisältää toisiinsa liittyviä ulottuvuuksia kuten tekstin ymmärtämistä, tekstien käyttöä ja arviointia sekä lukijan aktiivista roolia. Kun opetellaan lukutaitoa, alkuvaihe painottuu lukutaidon perustekniikan oppimiseen ja peruslukutaitoon. Peruslukutaito rakentuu tarkasta ja sujuvasta lukemisesta, joka tarvitsee kognitiivisia taitoja. (Aro & Lerkkanen, 2019, s. 252.) Lukutaidon oppimisen alkuvaiheessa ensimmäiseksi opitaan tekninen lukutaito, jota Grünthal (2020) kuvaa dekodeustaidoksi. Virheettömän dekodeuksen oppimisen kannalta keskeisiä ovat kirjaintuntemus ja äännetietoisuus (Aro & Lerkkanen, 2019, s. 254). Lukutaidon oppiminen perustuu kirjain-äännevastaavuuden ymmärtämiseen. Lukutaidon kehittyminen taas edellyttää juuri kirjain-äännevastaavuuden hallitsemista sekä sanojen tunnistamista (Grünthal, 2020, s. 167). Kun sanojen tunnistaminen ja lukeminen automatisoituu, lukija pystyy käyttämään enemmän kognitiivisia resurssejaan luetun ymmärtämiseen ja näin lukutaidon painopiste siirtyy tekstien ymmärtämiseen, tulkintaan ja funktionaaliseen lukutaitoon (Aro & Lerkkanen, 2019, s. 253). Funktionaalinen lukutaito tarkoittaa lukijan kykyä ymmärtää ja käyttää erilaisia tekstejä arjen tilanteissa ja erilaisissa tarkoituksissa (Aro & Lerkkanen, 2019, s. 252; Grünthal, 2020, s. 172).

Lukutaito rakentuu siis vaiheittain. Peruslukutaito ja tekniset osataidot muodostavat pohjan, jonka varaan luetun ymmärtäminen ja tekstien arviointi ja reflektointi kehittyvät. Näin lukutaito etenee kohti laajempia määritelmiä, joita edellä esitettiin.

2.2 Lasten ja nuorten lukutaito

Osa lapsista osaa lukea jo kouluun tullessaan ja lukutaidon valmiudet rakentuvat osittain jo ennen koulun alkua. Lukutaitoa opetellaan perusopetuksessa ensimmäisestä luokasta lähtien osana suomen kielen ja kirjallisuuden opetusta. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (POPS) lukutaito on keskeinen osa suomen kielen ja kirjallisuuden opetusta. Vuosiluokilla 1–2 opetuksessa korostuu luku- ja kirjoitustaitojen perustan luominen.

Opetuksessa harjoitellaan esimerkiksi lukemisen peruskäsitteitä sekä tuetaan tekstin ymmärtämistä ja harjoitellaan erilaisten lukustrategioiden käyttöä (Opetushallitus, 2014, s. 103–104). Tavoitteissa korostuu myös oppilaan ohjaaminen ja innostaminen lukutaidon oppimiseen sekä oman lukemisen tarkkailu (Opetushallitus, 2014, s. 107). Vuosiluokilla 3–6 lukutaitoa sujuvoitetaan ja monipuolistetaan, lukuharrastusta vahvistetaan ja siirrytään vähitellen lyhyistä teksteistä pidempien tekstien ja kirjojen lukemiseen (Opetushallitus, 2014, s. 279, 285). Tämän tutkimuksen osallistujat sijoittuvat ikänsä puolesta alakoulun vaiheeseen, jossa lukutaitoa sujuvoitetaan ja lukemisen käytäntöjä monipuolistetaan. Koulussa heidän lukuharrastustansa pyritään vahvistamaan. Tämän vuoksi on perusteltua tarkastella myös heidän suhtautumistaan lukemiseen.

Lukutaidon tason muutokset ovat nähtävissä kansainvälisissä PIRLS- ja PISA-arvioinneissa (Leino ym., 2023; Hiltunen ym., 2023). Esimerkiksi vuoden 2021 PIRLS-tulosten perusteella suomalaislasten lukutaidon taso oli laskenut (Leino ym., 2023, s. 21). Kun tuloksia tutkitaan tarkemmin, huomataan, että osaamiserot ovat kasvaneet. Lukutaidon kehitystä on kuvattu ikään kuin osaamisen ”valumisena alaspäin”, jolla tarkoitetaan, että heikkoja lukijoita on tullut lisää, samalla kun erinomaisten lukijoiden määrä on vähentynyt. (Leino ym., 2023, s. 86) Myös PISA-tutkimuksessa on havaittu samansuuntaista lukutaidon tason laskua (Hiltunen ym., 2023, s. 31–34). Lukutaidon heikkeneminen ei koske vain Suomea, vaan vastaavaa lukutaidon tason laskua on havaittu myös kansainvälisesti (Leino ym., 2023, s.85). Sulkusen (2019) mukaan noin joka kymmenes suomalaislapsi, -nuori ja -aikuinen sijoittuu lukutaidon alimmille suoritustasoille. Lukutaidossa on havaittu myös eroja sukupuolten välillä. Esimerkiksi PIRLS- ja PISA-tutkimuksissa tyttöjen lukutaito on ollut keskimäärin poikia parempi (Hiltunen ym., 2023, s. 47; Leino ym., 2023, s. 23). Suomessa sukupuoliero on ollut samansuuntainen jo vuosia ja muihin maihin verrattuna melko suuri.

Lasten lukutaidontasoon ja siinä tapahtuneeseen heikkenemiseen liittyy useita tekijöitä. Tutkimusten mukaan esimerkiksi vapaa-ajan lukeminen ja lukemisesta pitäminen ovat yhteydessä lukutaitoon ja sen kehitykseen (Torppa ym., 2020; Leino ym., 2023), minkä vuoksi niitä on perusteltua tarkastella tarkemmin.

2.3 Lasten ja nuorten vapaa-ajan lukeminen ja yhteys lukutaitoon

Vapaa-ajan lukeminen voi tarkoittaa erilaisten tekstien lukemista. Se voi tarkoittaa esimerkiksi kirjojen, sarjakuvien ja lehtien lukemista, mutta myös verkkotekstien, kuten viestien, blogien ja sosiaalisen median sisältöjen lukemista. Luettavien tekstien moninaisuutta

Ulvinen ja kumppanit (2024) kuvaavat tutkimuksessaan, jossa he tarkastelivat lasten ja nuorten vapaa-ajan lukemista ja muodostivat lukijaprofiileja lukutottumusten perusteella. Profiileissa painottuivat esimerkiksi sarjakuvat, erilaiset verkkotekstit sekä kauno- ja tietokirjallisuus (Ulvinen ym., 2024, s.5). Suomen PIRLS-aineiston perusteella lasten lukemisen kohteet sisältävät myös sosiaalisen median tekstejä ja sarjakuvia, painettuja tarinoita ja tietokirjoja (Leino ym., 2023, s. 41). Näiden perusteella vapaa-ajalla lukeminen ei viittaa ainoastaan kirjojen lukemiseen vaan siihen voi sisältyä myös monenlaisia tekstilajeja ja lukemisen tapoja.

Vapaa-ajan lukemisella on tutkimusten mukaan yhteyttä lukutaitoon ja lukutaidon kehitykseen. Vuoden 2021 PIRLS -aineistossa aktiivisesti lukevilla lapsilla on keskimäärin parempi lukutaito kuin vähemmän lukevilla. Lisäksi tulokset osoittivat, että jo puolen tunnin päivittäinen lukeminen oli yhteydessä parempaan lukutaitoon. (Leino ym., 2023, s.40; 41.) Vastaavasti Ulvinen ja kumppanit (2024) esittävät, että pitkien ja yhtenäisten tekstien kuten kirjojen lukeminen liittyi vahvempaan lukutaitoon erityisesti lukusujuvuuden ja luetun ymmärtämisen näkökulmasta, kun taas vähäinen vapaa-ajan lukeminen liittyi heikompiin taitoihin (Ulvinen ym., 2024, s.9). Vapaa-ajan lukeminen on siis lukutaidon kehityksen ja vahvistumisen kannalta olennaista.

Kaikki vapaa-ajan lukeminen ei kuitenkaan ole yhteydessä lukutaitoon samalla tavalla. Torpan ja kumppanien (2020) mukaan vapaa-ajan lukemisen ja lukutaitojen yhteys vaihtelee luettavien tekstien sekä tarkasteltavan lukutaidon osa-alueen mukaan. Myös La Rosa (2023) tuo esiin, että esimerkiksi internetin seilailu ja viestin lukeminen eivät tue lukutaitoa samalla tavalla kuin pitkien tekstien lukeminen. Alakouluikäisillä lukusujuvuus ja luetun ymmärtäminen liittyivät siihen, kuinka paljon lapset lukivat vapaa-ajallaan ja heikompi lukusujuvuus saattoi vähentää vapaa-ajan lukemista. Yläkouluikäisillä luetun ymmärtäminen ja vapaa-ajan kirjojen lukeminen taas kytkeytyivät toisiinsa. Vahvempi luetun ymmärtäminen näyttäytyi runsaampana lukemisena ja vapaa-ajalla kirjojen lukeminen taas vahvasti luetun ymmärtämistä. (Torppa ym., 2020, s. 888–889.)

Tietynlainen vapaa-ajan lukeminen on siis yhteydessä lukutaitoon ja sen eri osa-alueisiin. Lukutaidon ja vapaa-ajan lukemisen välinen yhteys on ymmärrettävää myös käytännön tasolla. Jos lukeminen sujuu ja tekstin ymmärtäminen onnistuu helposti, lukeminen tuntuu todennäköisesti mielekkäältä ja kynnys tarttua kirjoihin ja pidempiin teksteihin on todennäköisesti matalampi. Jos lukeminen taas on hidasta ja kuormittavaa, vapaa-ajalla

valitaan herkemmin muuta tekemistä, kun lukeminen ei tuota samalla tavalla onnistumisen kokemuksia. Myös Ulvinen ja kumppanit (2024) esittävät tutkimuksessaan samaa pohdintaa (s. 10). Lisäksi Torpan ja kumppaneiden (2020, s.889) pitkittäistutkimus tukee tätä. Taitavat lukijat lukevat enemmän ja kehittyvät, kun taas heikommin lukevien taito ja lukeminen jäävät vähäisemmäksi.

Samanaikaisesti tutkimukset osoittavat, että lasten ja nuorten vapaa-ajan lukeminen on vähentynyt. Hanifin (2021) mukaan kirjojen lukeminen on vähentynyt 2000-luvun lapsilla ja nuorilla. Hän vertaa aktiivilukijoiden määrää 1980-luvun alussa vuoden 2017 aktiivilukijoiden määrään. Aktiivilukijalla tarkoitetaan lukijaa, joka on lukenut vähintään kymmenen kirjaa kuuden kuukauden aikana. 1980-luvun alussa 10–14-vuotiaista 61 prosenttia oli aktiivilukijoita, kun taas vuonna 2017 osuus oli 23 prosenttia (Hanifi 2021, s. 142). PIRLS-arvioinnissa noin puolet ilmoittivat lukevansa vapaa-ajalla arkipäivisin alle puoli tuntia päivässä (Leino ym., 2023, s. 86). Vuoden 2011 PIRLS-arvioinnista tämän ryhmän osuus on kasvanut 11 prosenttiyksikköä.

Vapaa-ajan lukeminen voidaan siis nähdä monimuotoisena lukemisena, jolla on yhteyksiä lukutaitoon ja sen kehitykseen. Koska lasten ja nuorten vapaa-ajan lukeminen on myös vähentynyt, on tärkeää tarkastella lukemiseen liittyviä asenteita. Tässä tutkimuksessa huomio kohdistuu siihen, miten lapset suhtautuvat vapaa-ajan lukemiseen ja missä määrin lukeminen kuuluu heidän vapaa-aikaansa.

2.4 Lasten ja nuorten lukemiseen liittyvät asenteet, lukuinto ja motivaatio

McKenna ja kumppanit (1995) kuvaavat lukuasennetta taipumukseksi suhtautua lukemiseen. Lukuasenne liittyy erityisesti siihen, millaisena lukeminen näyttäytyy ja miten siihen suhtaudutaan. Suhtautuminen voi olla myönteistä, kielteistä tai sijoittua näiden välille. Lukuasenne toimii ohjaavana tekijänä, joka voi viedä lukijan lukemisen pariin tai siitä pois päin. Sillä on havaittu olevan kaksi ulottuvuutta, asenne vapaa-ajan lukemiseen ja asenne koulussa lukemista kohtaan. (McKenna ym., 1995, s. 934.) Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena on erityisesti vapaa-ajan lukemiseen liittyvät asenteet.

Lasten lukuasenteet eivät muodostu irrallaan arjesta, vaan niiden kehittymiseen vaikuttavat lasten käsitykset siitä, mitä lukemisesta seuraa, miten muut suhtautuvat lukemiseen ja millaisia omat lukukokemukset ovat. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, kokeeko lapsi lukemisen tuottavan jotain hyödyllistä, mielekästä tai merkityksellistä. (McKenna ym., 1995,

s. 938–939.) Myös lasten ja nuorten sosiaaliset suhteet ja arki voivat vaikuttaa asenteen kehittymiseen. Kun lapsen perhe ja kaverit kannustavat lukemiseen ja suhtautuvat siihen positiivisesti, lapsen asenne lukemista kohtaan voi olla myönteisempi. (La Rosa, 2023, s. 99–100; McKenna ym., 1995, s.935.) Lisäksi Nonte ja kumppanit (2018) havaitsivat, että myönteisempään lukuasenteeseen olivat yhteydessä kotona olevien kirjojen määrä ja kirjojen lainaaminen kirjastosta. Näin lukuasenteet eivät muodostu vain omista kokemuksista vaan rakentuvat osana lapsen arkea ja sosiaalisia suhteita.

Lukuasenteella on havaittu olevan yhteys lasten lukemiseen myös arjessa. Nonte ja kumppanit (2018) havaitsivat, että myönteisempi lukuasenne oli yhteydessä koulun ulkopuoliseen lukemiseen. Logan ja Johnstonin (2009, s. 199) mukaan lukuasenteella on puolestaan yhteys lasten lukemisen tiheyteen. Lukuasenne ei siis ilmene vain lukemiseen liittyvinä käsityksinä, vaan se voi heijastua myös lasten lukutottumuksiin ja toisaalta myös lukutottumukset voivat heijastua lukuasenteisiin.

Aiemmissa tutkimuksissa lukemiseen suhtautumisesta on havaittu, että lasten lukuasenteissa esiintyy eroja jo varhaisilla luokilla. McKenna ja kumppanit (1995, s. 952) havaitsivat, että asenteet lukemista kohtaan muuttuvat ajan kuluessa kielteisimmiksi. Vuoden 2022 PIRLS-tutkimuksessa 23 prosenttia suomalaisista neljäsluokkalaisista ilmoitti pitävänsä lukemisesta paljon ja samalla melkein kolmasosa ilmoitti pitävänsä lukemisesta vain vähän (Leino ym., 2023, s. 43). Lukuasenteissa on huomattu myös eroja sukupuolten välillä. Esimerkiksi McKenna ja kumppanit (1995) havaitsivat, että tyttöjen asenteet lukemista kohtaan olivat poikia myönteisempiä. Samanlaisia tuloksia on saatu myös myöhemmissä tutkimuksissa (Nonte ym., 2018; Logan & Johnston, 2009) sekä uusimmassa PIRLS-tutkimuksessa, jossa tytöt pitivät poikia lukemisesta poikia enemmän (Leino ym., 2023, s. 44).

Lukusasenteilla on myös yhteys lukutaidon kehittymiseen. Se voi olla yhteydessä lukutaitoon, sillä se vaikuttaa siihen, kuinka sitoutuneesti lapsi lukee ja kuinka paljon hän saa lukemisen harjoitusta (McKenna 1995, s. 935). Jos lapsi ei hakeudu lukemisen pariin, hänelle kertyy vähemmän lukemisen harjoitusta ja lukemiseen liittyviä kokemuksia.

Lukuasenne kuvaa sitä, millaiseksi lukeminen koetaan ja pidetäänkö sitä mielekkäänä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan juuri lasten suhtautumista lukemiseen eli sitä kokevatko lapset lukemisen mielekkäänä. Lukemiseen vaikuttaa myös motivaatio, jonka avulla voidaan ymmärtää, miksi lapsi hakeutuu lukemisen pariin. Guthrien ja Wigfieldin (2000) mukaan asenne viittaa juuri pitämiseen, kun taas motivaatio liittyy laajemmin tavoitteisiin, arvoihin ja

uskomuksiin. Lukumotivaatio liittyy siihen, mikä saa lapsen lukemaan ja käyttämään aikaa ja vaivaa lukemiseen (Guthrie & Wigfield, 2000, s. 405–406).

Motivaation tarkastelussa voidaan erottaa sisäinen ja ulkoinen motivaatio. Sisäinen motivaatio viittaa lukemiseen, jota tehdään kiinnostuksen ja lukemisesta saatavan mielihyvän vuoksi, kun taas ulkoinen motivaatio liittyy lukemisen välineenä jonkin tavoitteen, kuten arvosanojen tai palkintojen saavuttamiseksi (Vogrinčić Čepić ym., 2024, s. 52–54; Guthrie & Wigfield, 2000, s. 407). Tämä erottelu auttaa ymmärtämään, millaisia syitä lukemisen taustalla voi olla. Wigfieldin ja Guthrien (1997) mukaan erityisesti sisäinen lukumotivaatio oli yhteydessä siihen, kuinka paljon ja laajasti lapset lukivat. Vahvempi sisäinen motivaatio liittyi suurempaan lukemisen määrään. Motivaatio ei heidän mukaansa näyttäisi olevan pelkästään seurausta runsaasta lukemisesta, vaan motivoituneet lapset lisäävät lukemistaan ajan myötä. (Wigfield & Guthrie, 1997, s. 429–430). Sisäisesti motivoituneet lukijat pitivät lukemista kiinnostavana ja miellyttävänä itsessään (Mullis ym., 2019, s. 42).

Kokemus omasta lukutaidosta voi olla yhteydessä siihen, miten lapsi suhtautuu lukemiseen ja hakeutuuko hän sen pariin. McKenna ja kumppaneiden (1995) mukaan heikoilla lukijoilla lukemiseen liittyvät kokemukset voivat heijastua lukuasenteisiin. Jos lukeminen koetaan haastavaksi, lukemisesta ei saa välttämättä myönteisiä kokemuksia, mikä voi heikentää lukemiseen suhtautumista. Myönteinen kokemus omista taidoista voi vahvistaa halua lukea, kun taas epäonnistumiset voivat heikentää sitä. Tällöin lukeminen voi näyttäytyä lapselle vähemmän mielekkäänä (Aerila & Kauppinen 2019, osa 1).

Lukemisen yhteydessä eri tutkimuksissa on puhuttu omaksi iloksi lukemisesta (reading for pleasure). Se liittyy edellä kuvattuihin lukemisen hyötyihin kuten mielihyvän, rentoutumisen ja hyvinvoinnin kokemuksiin. Vogrinčić Čepić ja kumppaneiden (2024) mukaan omaksi iloksi lukemiseen liitetään mielihyvä, omaehtoisuus ja itse valittu lukeminen. Usein sitä ohjaavat lukijan omat tavoitteet ja kiinnostuksen kohteet ja se voidaan erottaa tavoitteellisesta ja arviointiin liittyvästä akateemisesta lukemisesta (Vogrinčić Čepić ym., 2024, s. 51; Cremin & Scholes, 2024, s. 538). Aiemman tutkimuksen perusteella omaksi iloksi lukeminen on yhdistetty parempaan lukutaitoon ja oppimistuloksiin sekä hyvinvointiin. Myös lukutaidon ja lukemisesta nauttimisen välillä on havaittu olevan yhteys. (Cremin & Scholes, 2024, s. 540–542; Vogrinčić Čepić ym., 2024, s. 52.) Omaksi iloksi lukeminen liittyy läheisesti myös sisäiseen lukumotivaatioon (Vogrinčić Čepić ym., 2024, s. 52). Lukutaidon kehittyminen

edellyttää riittävää harjoittelua ja itsenäistä lukemista myös vapaa-ajalla, mikä puolestaan vaatii motivaatiota lukemista kohtaan (Aro & Lerkkanen 2019, s. 255).

Lukumotivaatio, lukemisasenteet ja lukemiseen liittyvät kokemukset voivat vaikuttaa siihen, millaisena lukeminen lapselle näyttäytyy. Asenteet liittyvät siihen, miten lapsi suhtautuu lukemiseen ja millaisena hän sen kokee, kun taas motivaatio auttaa ymmärtämään miksi lapsi hakeutuu lukemisen pariin. Myös kokemus omista taidoista ja lukemisesta saadut kokemukset voivat vaikuttaa siihen, näyttäytyykö lukeminen mielekkäänä toimintana. Tässä tutkimuksessa lukemiseen suhtautumista tarkastellaan asenteiden, koetun lukutaidon, vapaa-ajan lukemisen sekä vapaa-ajan lukemisen merkityksen näkökulmasta.

3 Vapaa-aika ja harrastukset

Vapaa-aika ymmärretään usein työn ja koulun vastakohtana. Sillä tarkoitetaan aikaa, joka jää jäljelle arjen velvoitteiden kuten koulunkäynnin ja töiden jälkeen (Liikkanen 2021, s. 38).

Vapaa-aikaa liitetään usein omaehtoisuus ja valinnanvapaus sekä mahdollisuus käyttää aikaa asioihin, jotka tuottavat iloa ja mielihyvää (Liikkanen, 2009, s. 7; Hanifi, 2021, s.15).

Vapaa-aikatutkimuksen mukaan lähes jokainen lapsi harrastaa jotakin ja harrastaminen onkin yleistä erityisesti kodin ulkopuolella (Salasuo, 2021, s. 9; Hanifi, 2021, s. 12). Se voi tarkoittaa sekä ohjattua että omaehtoista toimintaa eikä harrastaminen rajoitu vain organisoituun toimintaan. Harrastamisena voidaan pitää myös esimerkiksi kotona tapahtuvaa tekemistä. (Salasuo, 2021, s. 9; Tarvainen ym., 2023, s.23.) Harrastaminen ei välttämättä rajoitu vain yhteen harrastukseen, vaan monilla nuorilla vapaa-aika rakentuu useiden harrastusten ympärille (Salasuo ym., 2021, s. 43). Harrastamiseen voidaan ajatella lisäävän lasten osallisuutta ja hyvinvointia sekä ehkäisevän syrjäytymistä (Salasuo, 2021, s. 9). Sen tuoma ilo ja tyytyväisyys tekevät toiminnasta usein mielekästä.

Liikunta ja urheilu ovat yksi keskeisimmistä lasten ja nuorten harrastusmuodoista. Lasten ja nuorten LIITU-liikuntakäyttäytymistutkimuksen mukaan yli puolet 9–20-vuotiaista lapsista ja nuorista harrasti liikuntaa jossakin seurassa. Yleisintä harrastaminen seurassa oli 9- ja 11-vuotiailla. (Mononen ym., 2025, s. 85–86.) Suosituin seurassa harrastettu urheilulaji oli jalkapallo. Myös jääkiekko, ratsastus, tanssi, salibandy ja voimistelu olivat suosituimpien lajien listalla. Harrastukset jakautuvat myös osittain sukupuolen mukaan. Pojille suosituimpia lajeja olivat jalkapallo, jääkiekko ja salibandy, kun taas tytöille jalkapallo, ratsastus, tanssi ja voimistelu. (Mononen ym., 2025, s. 88.) Liikuntaharrastaminen ei kuitenkaan rajoitu vain seuratoimintaan. LIITU 2024-tutkimuksen mukaan omaehtoinen liikkuminen on myös yleistä ja suurin osa vastaajista liikkuikin omaehtoisesti viikoittain (Hämälä ym., 2025, s. 21).

Aiemmissä tutkimuksissa fyysisen aktiivisuuden ja koulussa tarvittavien taitojen välillä on havaittu yhteyksiä. Jussila ja kumppanit (2023) havaitsivat yläkouluikäisillä nuorilla viikoittaisen vapaa-ajan liikunnan olevan yhteydessä sekä koettuun koulumenestykseen että akateemisiin taitoihin. Myös ohjattuun urheilutoimintaan osallistumisen on havaittu olevan yhteydessä myöhempään koulumenestykseen esimerkiksi matematiikan ja englannin kielen arvosanoihin (Dyer ym., 2017). Yhteyksien voimakkuus kuitenkin vaihteli sukupuolen ja sosioekonomisen taustan mukaan. Tutkimusten tulokset viittaavat siis siihen, että liikunta ja

urheiluharrastukset voivat liittyä parempaan koulumenestykseen ja koulussa tarvittaviin taitoihin. Koska lukeminen on keskeinen osa koulutyöskentelyä ja oppimista, on mielenkiintoista tarkastella myös urheiluharrastusten yhteyttä lukemiseen suhtautumiseen.

Lasten ja nuorten vapaa-aika ei kuitenkaan muodostu vain harrastuksista, vaan siihen kuuluu monenlaisia ajanviettotapoja. Vapaa-ajanviettotavat perustuvat usein vapaaehtoisuuteen ja vapaavalintaisuuteen. (Hanifi, 2021, s. 63.) Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa vuonna 2022 tarkasteltiin lasten ja nuorten vapaa-ajanviettotapoja sekä harrastamista. Tutkimuksen perusteella lasten ja nuorten vapaa-aika muodostuu monipuolisesti erilaisista aktiviteeteista ja harrastuksista. (Aapola-Kari, 2023, s. 5.) Valmiiden vastausvaihtoehtojen perusteella yleisiä vapaa-ajanviettotapoja olivat omatoiminen liikunta, luonnossa liikkuminen ja digitaalinen pelaaminen. Erityisesti pelaaminen korostui poikien vapaa-ajassa. (Tarvainen ym., 2023, s. 33.) Tutkimuksessa kerätyt avoimet vastaukset täydensivät vapaa-ajan aktiviteetteja muun muassa kavereiden ja perheen kanssa oleilulla sekä lukemisella. Lukeminen mainittiin tutkimuksessa noin joka kymmenennessä avoimessa vastauksessa (Tarvainen ym., 2023, s. 35–36). Kyseisen tutkimuksen perusteella lukeminen ei näyttäydy vapaa-ajassa yleisimpänä toimintana vaan yhtenä vapaa-ajan muotona, joka kilpailee muiden harrastusten ja ajanviettotapojen kanssa.

Lukemista voidaan näin tarkastella yhtenä vapaa-ajan toimintana muiden joukossa. Myös vapaa-aikatutkimuksessa lukeminen nähtiin yhtenä lasten ja nuorten vapaa-ajan viettotapana muiden rinnalla (Hanifi, 2021, s. 133–135). Aikaisemman tutkimuksen perusteella on olennaista tarkastella, miten lukeminen sijoittuu tässä aineistossa lasten vapaa-aikaan. Tässä tutkimuksessa huomio kohdistuu alakouluikäisiin lapsiin, kun taas aiemmissä tutkimuksissa tarkastelu on koskenut myös yläkouluikäisiä.

4 Tutkimusongelmat

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella lasten lukemiseen suhtautumista, lasten vapaa-ajan lukemista sekä urheiluharrastuksen ja lukemiseen suhtautumisen mahdollista yhteyttä. Lukemiseen suhtautumisella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa mielipiteitä ja asenteita lukemista kohtaan. Näitä tarkastellaan seuraavien tutkimuskysymysten avulla.

1. Miten alakoululaiset suhtautuvat lukemiseen ja onko tyttöjen ja poikien suhtautumisessa eroa?
2. Miten lukeminen sisältyy lasten vapaa-ajan tekemiseen, ja mitä muuta lapset tekevät vapaa-ajallaan?
3. Miten lapsen lukemiseen suhtautumiseen on yhteydessä se mitä hän urheilulajia harrastaa?

Ensimmäinen tutkimuskysymys tarkastelee sitä, miten osallistujat suhtautuvat lukemiseen. Lukemiseen suhtautumista mitataan erilaisilla väittämillä, jotka liittyvät tunteisiin ja asenteisiin lukemista kohtaan, vapaa-ajalla lukemisen merkitykseen sekä mielipiteisiin lukemisesta vapaa-ajalla. Tämän lisäksi otetaan huomioon lasten koettu lukutaito. Näitä tarkastellaan myös tyttöjen ja poikien mahdollisten erojen kautta. Aiemmissa tutkimuksissa on huomattu, että lasten asenteet lukemista kohtaan ovat muuttuneet, eikä lukeminen näyttäydy kaikille lapsille yhtä mielekkäänä (esim. Leino ym., 2023). Lukuasenteissa on havaittu, että tyttöjen asenteet ovat myönteisempiä kuin poikien (esim. Leino ym., 2023; Nonte ym., 2018). Toisessa tutkimuskysymyksessä tarkastellaan, millainen paikka lukemisella on lasten vapaa-ajassa ja millaisia muita aktiviteettejä vapaa-aikaan kuuluu. Aiemman tutkimuksen mukaan lukeminen on yksi lasten vapaa-ajanviettotavoista muiden toimintojen rinnalla, mutta se ei näyttäydy keskeisimpänä (esim. Hanifi 2021). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten lukeminen näyttäytyy osana vapaa-aikaa tässä aineistossa. Kolmannessa tutkimuskysymyksessä tarkastelun kohteena on lasten lukemiseen suhtautumisen ja urheiluharrastusten mahdollinen yhteys. Tavoitteena on selvittää esiintykö lukemiseen suhtautumisessa eroja eri urheilulajiryhmien harrastajilla.

5 Menetelmät

5.1 Tutkimuksen aineisto

Tämän tutkimuksen aineisto on saatu Erasmus+-rahoitteisesta MORE Setting up a Reading Motivator in the Digital Age: *Introducing New Approaches of Reading for Pleasure Pedagogy in Primary School* -kehittämishankkeesta (Vogrinič Čepič ym., ei pvm.). Hankkeen toimijoina olivat Ljubljanan yliopisto Sloveniasta, Turun yliopisto ja Turun kaupunginkirjasto Suomesta sekä Associazione Literacy Italia Italiasta. Näistä vastuuhenkilöinä toimivat Ana Vogrinič Čepič Sloveniasta, Juli-Anna Aerila Suomesta ja Tiziana Mascia Italiasta. Hankkeen tarkoituksena oli kehittää ja testata yksilöllisiä strategioita lasten lukemisen edistämiseksi. Strategiat perustuivat lukemisprofiileihin ja koulutettujen lukemiseen innostajina toimivien kirjastonhoitajien käyttöön. Hankkeen tavoitteena oli Reading for Pleasure -pedagogiikan vahvistaminen ja sisällyttäminen kouluympäristöissä sekä myönteisen lukukokemusten lisääminen. Hankkeessa hyödynnettiin lukijaprofiileja osana lukijapolkua sekä lukijamotivaattori toimintaa. (Vogrinič Čepič ym., 2025.)

Tässä tutkimuksessa tarkasteltava aineisto on osa kaikissa hankemaissa kerättyä lukemisen iloa ja motivaatiota selittävää kyselyä. Kysely toteutettiin hankemaissa syksyllä 2023, ja tässä tutkimuksessa tarkastellaan Suomessa kerättyä aineistoa. Kyselyaineiston tavoitteena oli kuvata oppilaiden lukijuutta monipuolisesti lukumotivaation ja lukuilon näkökulmasta. Kyselylomake pohjautuu aikaisempaan lukemisen motivaatiota ja lukuiloa koskevaan tutkimukseen. Se kehitettiin hanketoimijoiden yhteistyönä. Alkuperäinen kyselylomake tehtiin englanniksi, mutta se käännettiin italiaksi, sloveniaksi ja suomeksi ja takaisinkäännettiin vielä käännosten varmistamiseksi. Hankkeessa aineistoa käytettiin lukijaprofiileja selittävän työvälineen kehittämiseen. Aineiston käytöstä osana tätä pro gradu -tutkielmaa sovittiin Turun yliopiston hankkeesta vastaavan tutkijan, dosentti Juli-Anna Aerilan kanssa.

5.2 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin poikkileikkausasetelmaan perustuvana survey-tutkimuksena. Survey-tutkimuksessa kerätään tietoa samoilla mittareilla ja kysymyksillä. Aineistonkeruutapa on usein kyselylomake. Kerätyn aineiston avulla pyritään kuvailemaan ja vertailemaan tutkittavaa ilmiötä. (Hirsjärvi ym. 2009, s. 134; Cohen ym. 2018, s.334.)

Poikkileikkaustutkimuksessa aineisto kerätään yhdellä mittauskerralla (Cohen ym. 2018, s.

334). Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella. Kysely toteutettiin Microsoft Forms -alustalla ja osallistujat vastasivat kyselyyn itsenäisesti. Kyselystä vastasivat MORE-hankkeen tutkijat Suomessa.

5.3 Kyselylomake

Alkuperäinen tutkimusryhmä laati kyselylomakkeen osana MORE-hanketta tutkiakseen lukemista, lukukokemuksia ja luodakseen lukijaprofiileja hankkeen tutkimustarkoituksiin. Kysymykset valikoituivat kyselyyn hankkeen tutkimusaiheiden mukaan. Lomake rakentui MORE-hankkeen Reading for Pleasure -viitekehyksen mukaisesti useista motivaatioulottuvuuksista, kuten kiinnostuksesta, minäpystyvyydestä sekä lukemisen arvostuksesta. Koska aineisto saatiin valmiina, on huomioitava, että tämän tutkimuksen tekijä ei ollut mukana kyselylomakkeen laatimisessa tai aineiston keruussa.

Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin vain osaa kyselylomakkeen kysymyksistä. Nämä kysymykset löytyvät liitteestä 1 samassa muotoilussa kuin alkuperäisessä kyselylomakkeessa. Koko kyselylomake koostui yhteensä 42 kysymyksestä. Osa kysymyksistä koostui monesta eri väittämästä, joissa vastausvaihtoehdot olivat samat. Suurin osa kysymyksistä oli pakollisia, kuitenkin esimerkiksi urheiluharrastuskysymys oli vapaaehtoinen. Kyselyn alussa vastaajilta kerättiin taustatietoina sukupuoli, ikä, kotona puhuttava kieli, sekä kirjojen lukemiseen liittyviä kysymyksiä. Tämän jälkeen kyselylomakkeessa oli väittämiä liittyen oppilaan vapaa-aikaan, asenteisiin lukemisesta, lukemisen harrastamiseen, oppilaan kirjastokäyttäytymiseen sekä yleisesti digitaalisten palvelujen käyttämiseen.

Tähän tutkimukseen kysymykset valikoituivat sen mukaan, että ne mittasivat tutkittavia aiheita ja joista saatiin aineistoa juuri tähän tutkimukseen. Esimerkiksi kysymykset, joissa kysyttiin lasten kirjastokäyttäytymisestä, jätettiin huomioimatta. Kysymykset 1–5 olivat taustatietoja kerääviä kysymyksiä. Niissä kysyttiin osallistujien ikää, suomen kielen puhumista sekä lukeeko osallistuja omaksi ilokseen. Mielipiteitä, asenteita ja koettua lukutaitoa kysyttiin kysymyksillä 15–18. Kysymykset 15–17 sisälsivät yhteensä 19 väittämää, jotka koskivat lapsen lukemisen mielekkyyttä ja asennetta, vapaa-ajan lukemisen mielipiteitä sekä koettua lukutaitoa. Kysymyksessä 18 kysyttiin vastaajan mielipidettä vapaa-ajan toiminnoista sekä lukemiseen liittyvistä toiminnoista. Tästä kysymyksestä hyödynnettiin viittä väittämää, jotka mittasivat lukemista jossakin muodossa. Kysymyksissä 15–18 lukemista mitattiin 5-portaisella Likert-asteikolla. Kysymyksissä 15–17 vastausvaihtoehdot vaihtelivat vahvasti samaa meiltä- vaihtoehdosta vahvasti eri mieltä -vaihtoehtoon (1= vahvasti samaa

mieltä, 5= vahvasti eri mieltä). Kysymyksessä 18 asteikko vaihteli vaihtoehtoista tosi kivaa vaihtoehtoon tosi tylsää. Likert-asteikolliset kysymykset ja väittämät soveltuvat asenteiden ja mielipiteiden tarkasteluun, koska vastaaja voi ilmaista suhtautumisensa voimakkuutta sijoittamalla vastauksensa asteikoille. Ne tarjoavat tarkemman kuvan vastaajan mielipiteistä tai asenteista kuin vain kyllä-ei-vaihtoehdot. (Cohen ym., 2018, s. 480–482.)

Kysymyksessä seitsemän kysyttiin kuinka usein oppilas käyttää aikaa vapaa-ajallaan internettiin, videopeleihin, lukemiseen ja kavereiden kanssa olemiseen. Kysymys oli muotoiltu niin, että vastaaja arvioi eri vapaa-ajanviettotapojen yleisyyttä hänen vapaa-ajassaan. Asteikko koostui joka päivä tai melkein joka päivä, kerran tai kahdesti viikossa, kerran tai kahdesti kuukaudessa, en joka kuukausi ja en koskaan vaihtoehtoista. (Liite 1.)

Avoimia kysymyksiä olivat kysymys 10 ”Mitä teet vapaa-ajalla mieluiten?” ja kysymys 11 ”Jos harrastat urheilua jossain seurassa tai muuten, kirjoita urheilulajin nimi tähän?” Avoimet kysymykset mahdollistavat vastaajan omien näkemysten esiin tuomisen ilman ennalta määritettyjä vaihtoehtoja. Näin kysymyksessä ei rajata vastaajan kokemuksia valmiisiin vaihtoehtoihin ei rajaa vastaajan kokemuksia valmiisiin kategorioihin. (Cohen ym., 2018, s. 475.) Kysymyksellä kymmenen pyrittiin selvittämään, mitä vastaaja tekee vapaa-ajalla mieluiten. Tähän vastaajalle oli annettu tarkennuksena mitä tarkoittaa vapaa-ajalla ja annettu muutamia esimerkkivastauksia kuten pelaat pelejä, luet, urheilut tai vaikka katsot TV:tä. Kysymyksellä yksitoista kysyttiin vastaajan urheiluharrastusta. Se oli muotoiltu niin, että jos oppilas ei harrastanut mitään, hänen ei tarvinnut vastata kysymykseen. (Liite 1.)

5.4 Osallistujat

Aineisto on kerätty 8–11-vuotiailta digitaalisesti kyselylomakkeen avulla osana koulupäivää Länsi-Suomalaisessa peruskoulussa. Osallistujat ovat vastanneet henkilökohtaisilla koodeillaan, joten aineistossa ei ole kysytty nimiä. Kyselyssä kerättiin vastaajien taustatietoja ja lukemiseen liittyviä kuvaavia tietoja. Näihin kuuluivat osallistujien ikä, sukupuoli, kotona puhuttu kieli ja suomen kielen käyttö kotona sekä lukemiseen liittyvät kysymykset, kuten lukeeko lapsi omaksi ilokseen ja kuinka monta kirjaa on lukenut viime kuukauden aikana. Näiden tietojen avulla muodostettiin yleiskuva tutkimuksen osallistujista.

Taulukko 1. Tutkimukseen osallistuneiden taustatiedot.

		N	%
Sukupuoli	Poika	77	46,4
	Tyttö	88	53
	Muu	1	0,6
Ikä	8	6	3,6
	9	46	27,7
	10	56	33,7
	11	58	34,9
Kotona puhuttu kieli	Suomi	144	86,7
	Suomi ja muu kieli	18	10,8
	Muu kieli kuin suomi	4	2,4
Kuinka usein puhuu kotona suomea?	Aina	146	88
	Joskus	19	11,4
	Ei koskaan	1	0,6
Lukeeko omaksi ilokseen?	Kyllä	130	78,3
	Ei	36	21,7
Kuinka monta kirjaa oppilas on lukenut viime kuussa?	0	14	8,5
	1–2	55	33,3
	3–5	53	32,1
	6–9	10	6,1
	10–25	19	11,5
	yli 25	6	3,6
	ei vastausta	8	4,8
		166	100

Tutkimuksen aineisto koostui yhteensä 166 vastaajasta. Vastaajien ikä vaihteli 8-vuoden ja 11-vuoden välillä. 9-, 10- ja 11-vuotiaita oli osallistujissa melko tasaisesti, mutta 8-vuotiaita vain 6. Vastaajista 53 prosenttia ilmoitti sukupuolekseen tyttö ja 46,4 prosenttia poika. Yksi vastaajista ilmoitti sukupuolekseen muun. Tämä sukupuoli päätettiin jättää tutkimuksesta ulkopuolelle, sillä yksittäistä vastaajaa ei voitu ottaa huomioon tilastollisissa analyyseissa. Näin sukupuoliryhmät pysyivät vertailukelpoisina ja riittävän samankokoisina analyysejä

varten. Suurin osa vastaajista oli kotonaan suomea puhuvia sekä puhui suomea aina kotona. (Taulukko 1.)

Vastaajista melkein 80 prosenttia oli ilmoittanut lukevansa omaksi ilokseen (Taulukko 1). Lisäksi vastaajilta kysyttiin, kuinka monta kirjaa he olivat lukeneet edellisen kuukauden aikana. Avoimen vastausmuodon vuoksi luettujen kirjojen määrä vaihteli huomattavasti vastaajien välillä. Vastaukset sijoittuivat 0–150 kirjaa kuukaudessa välille ja ne jaoteltiin taulukon 1 mukaisesti. Kuten taulukosta 1 huomataan, suurin osa vastaajista oli lukenut 1–5 kirjaa edellisen kuukauden aikana. Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksissa aktiivilukijoiksi on luokiteltu ne, jotka lukevat vähintään 10 kirjaa kuuden kuukauden aikana (Hanifi, 2021, s. 142). Tässä tutkimuksessa vastaavasti 19 vastaajaa oli lukenut yli 10 kirjaa edellisen kuukauden aikana, mikä viittaa aktiiviseen vapaa-ajan lukemiseen. Osallistujilta oli kysytty arviota kuukauden aikana luettujen kirjojen määrästä. Kun se suhteutetaan puolessa vuodessa luettuihin kirjoihin, voidaan olettaa, että suurin osa osallistujista on itseasiassa aktiivilukijoita. Osallistajat olivat siis moni aktiivilukijoita sekä suuri osa luki myös omaksi ilokseen.

5.5 Aineiston käsittely

Tutkimuksessa tarkasteltiin lasten lukemiseen suhtautumista ja koettua lukutaitoa sekä sukupuolen ja urheiluharrastuksen yhteyttä näihin. Lukemiseen suhtautumista ja koettua lukutaitoa mitattiin summamuuttujilla, jotka olivat tutkimuksen selitettäviä muuttujia. Sukupuoli ja urheiluharrastusryhmät toimivat selittävinä muuttujina. Lisäksi tarkasteltiin, miten lukeminen sisältyy lasten vapaa-aikaan sekä mitä muita aktiviteettejä vapaa-aika pitää sisällään.

Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin pääasiassa määrällisiä tutkimusmenetelmiä, mutta analyysissä oli mukana myös laadullinen osuus. Laadullista analyysiä hyödynnettiin, kun aineisto edellytti vastausten luokittelua ja jäsentämistä ennen sen määrällistä tarkastelua. Microsoft Forms-kyselylomakkeella kerätty aineisto ladattiin Microsoft Excel-sovellukseen, jossa avoimet vastaukset käytiin läpi ja luokiteltiin laadullista analyysiä hyödyntäen. Tämän jälkeen pystyttiin jatkamaan määrälliseen analysointiin. Seuraavissa alaluvuissa kuvataan tarkemmin laadullisen ja määrällisen analyysin vaiheet.

5.5.1 Laadullinen aineisto

Laadullinen aineisto koostui kysymyksistä 10 ja 11. Molemmat kysymykset oli muotoiltu avoimeksi, jolloin vastaaja sai itse kirjoittaa siihen haluamansa asiat. Laadullinen analyysi toteutettiin aineistolähtöisesti ja siinä hyödynnettiin teemoittelun periaatteita. Avoimet vastaukset käytiin ensin läpi ja sen jälkeen vastaukset pelkistettiin ja ryhmiteltiin sisällöllisten yhtäläisyyksien perusteella. Ryhmittelyn avulla aineistosta etsittiin toistuvia teemoja eli vapaa-ajan viettotapoja ja urheiluharrastuksia. Samaa analyysitapaa hyödynnettiin molempien avoimien kysymysten analysoinnissa. Tuomi ja Sarajärvi (2018) kuvaavat aineistolähtöistä lähestymistapaa osana aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jossa tekstiaineistosta etsitään yhteneväisyyksiä, toistuvia sisältöjä ja aineisto jäsennetään ryhmittelyn ja luokittelun avulla (s.122–125). Tätä hyödynnettiin tässä laadullisessa analyysissä.

Kysymyksessä 10 selvitettiin lasten mieluisia vapaa-ajanviettotapoja. Vastauksista etsittiin ajanviettotapoja, jotka toistuivat vastauksissa. Vastaukset jaettiin 10 eri kategoriaan, jotka olivat urheilu & harrastukset, kaverit, pelaaminen, ruudun katsominen, lukeminen, luova tekeminen, leikkiminen, ulkoilu, muut ja ei vastausta. Kategorioiden selitteet ovat avattuna taulukossa 2.

Taulukko 2. Vapaa-ajanviettotapojen kategoriat.

Vapaa-ajan tekeminen	Selite	n
Urheilu & harrastukset	Urheilu tai treenit tai muut harrastukset esim. soittimen soittaminen.	67
Kaverit	Kavereiden kanssa vietetty aika	53
Pelaaminen	Videopelit, konsolipelit, puhelimella pelaaminen	47
Ruudun katsominen	Television tai videoiden katselu, puhelimen selaaminen ja/tai kavereille viestittely	41
Lukeminen	Lukeminen ajanviettotapana	38
Luova tekeminen	Piirtäminen, maalaaminen, kirjoittaminen, käsityöt	25
Leikkiminen	Leikkiminen yksin tai yhdessä.	17
Ulkoilu	Ulkona oleminen, ulkoilu	12
Muut	Esimerkiksi lautapelit, perheen kanssa oleminen, syöminen opiskelu	14
Ei vastausta		1

Vastauksiin koodattiin kategoriat niiden mukaan. Osaan vastauksista oli kirjoitettu monta ajanviettotapaa. Tässä tilanteessa koodattiin kaikki mahdolliset kategoriat, joita vastauksessa tuli ilmi. Esimeriksi, jos vastauksessa luki ”Leikin kavereiden kanssa”, se kategorisoitiin leikkimisen ja kavereiden kanssa oleilun kohtaan. Tästä syystä yksi vastaaja on voitu koodata moneen eri mieluisaan vapaa-ajanvietto kategoriaan. Kohtaan ei vastausta koodattiin vastaus, johon vastaaja oli kirjoittanut vastaukseksi jotain, joka ei vastannut kysymykseen. Tämän jälkeen vastauksia tarkasteltiin prosenttien ja vastaajien määrän perusteella.

Kysymyksessä 11 kartoitettiin lasten urheiluharrastuksia. Kysymykseen vastaamista oli ohjeistettu niin, että jos ei harrasta urheilulajia, kohdan voi jättää tyhjäksi. Kaikki vastaukset luettiin ja niistä kirjoitettiin pelkistetty vastaus. Pelkistetyn vastauksen avulla, pystyttiin tarkastelemaan tarkemmin sitä, mitä erilaisia harrastuksia vastauksista löytyi.

Tässä tutkimuksessa keskityttiin ainoastaan urheiluharrastuksiin, sillä kysymys oli muotoiltu ”jos harrastat jotain urheilua” -muotoon. Osa vastaajista oli kirjoittanut kohtaan myös muita kuin urheiluharrastuksia. Näissä tapauksissa vastauksista huomioitiin ainoastaan urheiluharrastus. Joissakin vastauksissa oli mainittu urheiluseura tai joukkueen nimi harrastuksen sijaan. Nämä vastaukset selvitettiin päättelemällä, mistä urheilulajista oli kysymys. Tämä ei tuottanut ristiriitoja sen kanssa, että usea joukkue saattaa järjestää urheilutoimintaa monessa eri lajissa. Kun vastaukset oli kirjoitettu pelkistettyyn muotoon, vastauksista tarkasteltiin, mitä urheilulajeja harrastuksissa esiintyy. Näiden perusteella muodostettiin kuusi eri ryhmää, joista neljä oli harrastuslajiryhmiä. Kategoriat olivat pallo- ja kiekkolajien harrastajat, ilmaisulisten lajien harrastajat, yksilölajien harrastajat, moniharrastajat, ei urheiluharrastusta ja ei vastausta. Yksilölajien harrastajat kategoria koostui harrastuksista, joissa suoritus tapahtuu yksilönä eikä esimerkiksi joukkueena. Taulukossa 3 on esiteltyinä kategoriat ja niiden määritelmät.

Taulukko 3. Harrastusryhmät

Kategoriat	Harrastukset ja määritelmä	n
Pallo- ja kiekkolajien harrastajat	jalkapallo, jääkiekko, pesäpallo, koripallo, salibandy,	61
Ilmaisullisten lajien harrastajat	eri tanssilajit (baletti, breakdance, jazz, nykytanssi), telinevoimistelu, aerobic, cheerleading, voimistelu	33
Yksilölajien harrastajat	ratsastus, uinti, maastopyöräily, crossfit, yleisurheilu, sukellus, golf, parkour, suunnistus, sulkapallo, ilma-akrobatia, triathlon, sirkus, kiipeily, jooga, kamppailulajit (karate, judo, paini)	22
Moniharrastajat	Vastauksessa oli mainittu useampi harrastus, jotka kuuluivat eri yllä oleviin kategorioihin.	17
Ei urheiluharrastusta	Vastauksessa oli suoraan kerrottu, että ei ole urheiluharrastusta tai vastaukseen oli laitettu muita kuin urheiluharrastuksia.	25
Ei vastausta	Vastaukseen oli vastattu jotain muuta kuin jokin harrastus.	7
Yhteensä		165

Vastaukset, jotka oli jätetty tyhjäksi tai, joissa oli vastattu jotain muuta kuin jokin harrastus kategorisoitiin kohtaan ”ei vastausta”. Ei urheiluharrastusta kategoriaan luokiteltiin ne vastaukset, joissa vastauksessa oli joko suoraan kerrottu, että ei ole urheiluharrastusta tai vastauksessa oli kerrottu ainoastaan ei urheiluharrastuksia. Osassa vastauksia oli kirjoitettu enemmän kuin yksi urheilulaji. Jos urheilulajit kuuluivat eri harrastuskategorioihin, kategorisoitiin vastaus moniharrastaja kategoriaan.

Tämän jälkeen vastaukset koodattiin numeerisiksi kategorian mukaan ja siirrettiin SPSS 30.0 -ohjelmistoon, jossa analyysia jatkettiin määrällisesti.

5.5.2 Määrällinen aineisto

Aineisto ladattiin SPSS 30.0 -tilastonkäsittelyohjelmistoon. Vastauksia tarkasteltiin vapaa-ajanviettotapojen, lukemisasenteiden sekä urheiluharrastusten mukaan.

Ennen varsinaisen analysoinnin aloitusta, osaan aineistosta tehtiin asteikon kääntö. Likert-asteikoilla kysytyt väittämät oli koodattu niin, että pienempi arvo, tarkoitti positiivisempaa suhtautumista. Tulosten loogisen esittämisen kannalta, kysymysten 15–18 skaala käännettiin, jotta positiivisempi suhtautuminen tarkoitti myös korkeampaa lukemaa. Osa kysymysten väittämistä oli muotoiltu käänteisesti. Näitä väittämiä löytyi kysymyksistä 15, 16 ja 17. Niitä

väittämiä, jotka olivat muotoiltu jo kyselylomakkeeseen käänteisesti, ei käännetty. Tällaisia väittämiä oli kysymyksessä 16 ne, joissa lukeminen kuvattiin vaikeana ja kysymyksessä 17 ne väittämät, joissa lukemista kuvattiin negatiivisesti. Tämän jälkeen jokaisessa kysymyksessä oli samansuuntaiset asteikot.

Tutkimuksessa muodostettiin neljä summamuuttujaa, joiden avulla tarkasteltiin lasten lukemiseen liittyviä asenteita, kokemuksia ja käsityksiä. Summamuuttujien avulla aineisto voitiin tiivistää, ja samalla vähentää muuttujien määrää. Summamuuttajat tiivistävät useamman muuttujan yhteen, jotka mittaavat samankaltaisia ominaisuuksia (Tähtinen ym., 2020, s. 80; Nummenmaa, 2023, s. 161.) Kunkin summamuuttujan väittämät valittiin siten, että ne mittaavat samaa ilmiötä. Summamuuttujista muodostettiin keskiarvosummamuuttajat, jotta muuttujien tulkinta säilyi alkuperäisen asteikon mukaisena.

Ensimmäinen summamuuttuja lukemiseen liittyvät tunteet ja asenteet muodostettiin kahdeksasta väittämästä, jotka kuvasivat vastaajien tunteita ja yleistä suhtautumista lukemiseen. Ne koostuivat kysymyksen 15 väittämistä. (Liite 1). Väittämät mittasivat lukemisen mielekkyyteen, kiinnostuksiin ja myönteisiin tunteisiin liittyviä asenteita. Koettu lukutaito -summamuuttuja muodostettiin kuudesta väittämästä. Väittämät olivat kysymyksestä 16. (Liite 1.) Väittämissä oppilaat arvioivat omaa lukutaitoaan ja lukemisen helppoutta. Luotu summamuuttuja kuvaa siis vastaajan itsearvioitua lukemista ja luottamusta omiin taitoihin. Vapaa-ajan lukemisen merkitys -summamuuttuja muodostui väitteistä, jotka mittasivat sitä, kuinka tärkeänä ja mielekkäänä vastaajat pitivät lukemista juuri vapaa-ajalla. Summamuuttuja koostui viidestä väittämästä, jotka olivat kysymyksessä 17 (Liite 1). Neljäs summamuuttuja mielipiteet lukemisesta vapaa-ajalla muodostettiin viidestä väittämästä, joissa vastaajat arvioivat lukemista osana vapaa-ajan viettoa. Muuttuja kuvaa siis yleisiä mielipiteitä ja käsityksiä lukemisesta osana vapaa-aikaa. Myös aineiston hankkeessa muodostettiin summamuuttajat melkein samalla periaatteella. Niitä hyödynnettiin hankkeessa lukijaprofiilien muodostamiseen.

Taulukko 4. Summamuuttujien kuvailevat tiedot

Summamuuttuja	Väittämien lukumäärä	Reliabiliteetti	Vinous	Huipukkuus
Lukemiseen liittyvät tunteet ja asenteet	8	0.89	0.43	-0.15
Koettu lukutaito	6	0.80	0.53	0.12
Vapaa-ajan lukemisen merkitys	5	0.86	0.16	-0.85
Mielipiteet lukemisesta vapaa-ajalla	5	0.90	0.48	-0.01

Summamuuttujien reliabiliteetin avulla voidaan arvioida, ovatko summamuuttujien kysymykset homogeenisiä. Mitä lähempänä luku on numeroa yksi, sitä homogeenisempi mittari on. (Tähtinen ym. 2020, s. 84.) Tähtinen ja kollegat (2020) antavat reliabiliteetille raja-arvon 0.7. Tässä tutkimuksessa summamuuttujien reliabiliteetti vaihteli 0.80–0.90 välillä (Taulukko 4). Voidaan siis sanoa, että summamuuttujat toimivat homogeenisinä.

Summamuuttujia muodostaessa tarkasteltiin myös, miten summamuuttujan reliabiliteetti muuttuisi yksittäisten väitteiden kohdalla. Tästä ei kuitenkaan havaittu suuria eroja jo saatuihin arvoihin. Summamuuttujista tarkasteltiin niiden normaalijakautuneisuus. Tähän hyödynnettiin huipukkuus- ja vinousarvoja. Kun huipukkuus- ja vinousarvot saavat arvoja -1 ja 1 väliltä, voidaan muuttujien sanoa olevan normaalijakautuneita (Tähtinen ym. 2020, s. 104). Summamuuttujien huipukkuus- ja vinousarvot asettuivat kyseiselle välille, joten niihin voitiin hyödyntää parametrisiä testejä.

Laadullisen analyysin ja alkuvaiheen toimien jälkeen, aineistoa pystyttiin analysoimaan määrällisesti. Aineiston analysoinnissa hyödynnettiin kuvailevia tunnuslukuja, ryhmien välisiä vertailuja T-testin ja varianssianalyysien avulla. Aineistoa käsiteltiin tutkimuskysymysten mukaan.

Lasten suhtautumista lukemiseen tarkasteltiin summamuuttujien keskiarvojen vertailulla sekä sukupuolen vaikutusta lukemiseen suhtautumiseen tarkasteltiin T-testin avulla. T-testiä voidaan soveltaa kahden ryhmän keskiarvojen vertailuun (Tähtinen ym. 2020, s. 121). Tähtisen ja kumppaneiden mukaan (2020) testin käyttö edellyttää, että ryhmittelevä muuttuja on kaksiluokkainen ja vertailtava muuttuja on välimatka-asteikollinen ja normaalijakautunut (s. 121–123). Tässä tutkimuksessa ryhmittelevänä muuttujana toimi sukupuoli ja vertailtavana muuttujana summamuuttujat. Summamuuttujista tarkasteltiin niiden normaalijakautuneisuus. Lukemisen kuulumista lasten vapaa-aikaan sekä muita vapaa-ajanviettotapoja tarkasteltiin kysymyksen seitsemän vastausten frekvenssien ja prosenttien mukaan.

Lasten lukemiseen suhtautumista tarkasteltiin myös urheiluharrastusten osalta. Koska harrastajat oli jaoteltu kuuteen ryhmään, ryhmien välisiä eroja analysoitiin varianssianalyysillä. Varianssianalyysiä voidaan käyttää tilanteissa, joissa halutaan tarkastella useamman ryhmän keskiarvoeroja ja vertailla eroavatko ryhmät toisistaan muuttujan suhteen (Nummenmaa, 2023, s. 194; Tähtinen ym. 2020, s. 140). Sillä voidaan tarkastella yhden tai useamman tekijän samanaikaista vaikutusta. Yksisuuntaisessa varianssianalyysissä tarkastellaan yhtä tekijää suhteessa ryhmiin, kun taas kaksisuuntaisessa hyödynnetään kahta ja tarkastellaan niiden yhteisvaikutusta ryhmien eroissa. (Tähtinen ym., 2020, s. 140–142.)

Menetelmän käyttö edellyttää, että vertailtava muuttuja on jatkuva ja, että muuttujan jakauma on ryhmissä normaalijakautunut. Lisäksi ryhmien varianssit on oltava riittävän samansuuruiset ja ryhmittelevä muuttuja kategorinen. (Nummenmaa 2023, s. 194.) Tässä tutkimuksessa harrastajaryhmien koot vaihtelivat ($n = 17-61$), jolloin ne eivät olleet samansuuruisia. Ennen analyysin suorittamista tarkasteltiin kuitenkin normaalisuusoletusta sekä ryhmien varianssien yhtäsuuruutta Levenen testillä. Nämä varianssianalyysin edellytykset täyttyivät. Nummenmaa (2023) mukaan varianssianalyysi ei ole herkkä pienille poikkeamille, minkä vuoksi analyysi voitiin toteuttaa.

Ensin suoritettiin yksisuuntainen varianssianalyysi, jossa tarkasteltiin harrastusten ja summamuuttujien yhteyttä. Kun yhteys oli tilastollisesti merkitsevä, jatkettiin tarkastelua vielä post hoc -testillä, jotta pystyttiin tarkastelemaan yksittäisten ryhmien tilastollista merkitsevyyttä. Harrastusten ja sukupuolen samanaikaista vaikutusta lukemiseen suhtautumiseen tarkasteltiin kaksisuuntaisella varianssianalyysillä. Kaksisuuntainen varianssianalyysi mahdollisti sekä kummankin tekijän päävaikutuksen että niiden mahdollisen yhdysvaikutuksen tarkastelun. Kaksisuuntaisesta analyysistä jätettiin pois ilmaisullisten lajien harrastajien ryhmä, sillä ryhmässä oli vain yksi poika, eikä näin pieni ryhmäkoko mahdollistanut luotettavaa sukupuolivertailua.

5.6 Tutkimusetiikka

Tämän tutkimuksen teon yhteydessä on tutustuttu hyvän tieteellisen käytännön periaatteisiin. Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää tutkimuksen kaikissa vaiheissa luotettavuutta, arvostusta, rehellisyyttä ja vastuunkantoa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023.) Tutkimuksen teossa on noudatettu periaatteita ja otettu ne huomioon tutkimuksen eri vaiheissa. Ne ovat näkyneet erityisesti aineiston käsittelyssä ja sen luottamuksellisuuden

varmistamisessa, alaikäisten tutkittavien aseman huomioimisessa ja tutkimusprosessin mahdollisimman tarkkana raportointina.

Tutkimuksen aineisto on kerätty osana More Reading Pleasure -hanketta. Aineiston käytöstä sovittiin hankkeen Turun yliopiston tutkijan dosentti Juli-Anna Aerilan kanssa. MORE-hankkeen aineistonkeruu ja käsittely on toteutettu hankkeen tietosuojailmoituksen mukaisesti. Tietosuojailmoituksen mukaan kyselyssä ei kerätty tunnistetietoja eikä siihen vastaaminen edellyttänyt rekisteröitymistä. Aineistonkeruu vaiheessa, aineisto koodattiin niin, että koodien taustatiedot olivat ainoastaan tutkimusavustajan ja tutkijoiden tiedossa. Aineistonkeruun jälkeen koodien ja henkilötietojen välinen yhteys poistettiin. Aineistoa käsiteltiin luottamuksellisesti ja tietoturvallisesti eikä henkilötietoja luovutettu hankkeen ulkopuolisille tahoille. Hankkeen puolesta aineiston säilytysaika on rajattu enintään vuoden 2030 saakka.

Tutkittavat olivat 8–11-vuotiaita lapsia, mikä edellyttää erityistä eettistä huolellisuutta. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuseettisen periaatteiden mukaan alaikäistä tukittaessa tulee varmistaa, että osallistuminen on vapaaehtoista ja huomioida vastaajien asema tutkimuksessa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019). Koska tutkittavat olivat alle 15-vuotiaita, heidän osallistumisestansa päättää ensisijaisesti huoltaja. Ennen aineiston keräämistä huoltajia oli tiedotettu tutkimuksesta ja huoltajilta kysytty lupa lapsen osallistumiseen. Myös osallistujilta itseltä oli kysytty lupa osallistumiseen.

Tässä tutkimuksessa analysoitu aineisto oli pseudonymisoidussa muodossa ennen sen luovuttamista tähän tutkimukseen eikä tutkijalla ollut pääsyä tietoihin, joiden perusteella yksittäinen vastaaja olisi tunnistettavissa. Harrastuksiin liittyvissä avoimissa vastauksissa mahdollisesti esiintyneitä paikkakuntaan viittavia tietoja ei ole hyödynnetty tai raportoitu, vaan ne koodattiin ainoastaan tutkimuksen kannalta olennaisen luokittelun mukaisesti. Tällä tarkoitetaan sitä, että niistä koodattiin ainoastaan esimerkiksi urheilulaji eikä seuraa otettu huomioon sen enempää. Aineistoa on säilytetty tietoturvallisesti ja siten, ettei ulkopuolisilla ole pääsyä siihen.

Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti tutkimuksessa on noudatettu huolellisuutta ja tarkkuutta sekä aineiston käsittelyssä ja raportoinnissa. Tutkimuksen suunnittelu on perustunut etukäteen laadittuun tutkimussuunnitelmaan, jossa perehdyttiin tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen ja aiempaan tutkimukseen. Sen pohjalta on edetty tutkimuksessa eteenpäin. Käytettyihin lähteisiin on perehdytty ja niitä on pyritty käyttämään asianmukaisesti. Lähdeviittaukset on tehty huolellisesti lähdeä hyödyntäen.

Taustamuuttujina tutkimuksessa on hyödynnetty ainoastaan tutkimukselle olennaisia tietoja eivätkä ne ole sisältäneet arkaluonteisia tietoja.

Tutkimuksen teon yhteydessä on hyödynnetty tekoälysovelluksia kuten OpenAI:n ChatGPT, Microsoftin Copilot ja Keenious, ideoinnin, tekstin jäsentelyn ja lähteiden etsimisen työkaluina. Kaikki tekstit ovat tutkijan itse kirjoittamaa, mutta tekoälyä on käytetty apuna sen sujuvoittamisessa. Tekoälyä on käytetty apuna lähteiden kartoittamisessa (esim. Keenious). Lähteiden etsimistä ei kuitenkaan ole jätetty vain tekoälyn varaan, vaan lähteitä on haettu erinäisistä hakukoneista kuten Utuvolter ja Google Scholar sekä muista tieteellisistä lähteistä. Jokainen lähde on luettu ja etsitty itse. Tekoälyä on hyödynnetty myös englanninkielisten lähteiden käännösten tarkistamisessa. Kaikki lähteisiin perustuvat käännökset on tarkastettu alkuperäisistä lähteistä, ja lähteiden sisällöllinen arviointi on perustunut tutkijan omaan tulkintaan. Harrastuskategorioiden nimeämisessä ja kategorisoinnissa on hyödynnetty tekoälyä apuna niin, että on annettu esimerkkejä esiintyvistä lajeista, jonka jälkeen niistä on pyydetty hahmottelemaan erilaisia ryhmiä. Tekoälylle ei missään kohtaan syötetty tutkimuksen aineistoa vaan kaikki aineistoon liittyvät kysymykset tehtiin hypoteettisesti. Esimerkiksi ilmaisulliset lajit -ryhmän nimeämisen kanssa oli haasteita, jolloin tekoäly antoi ehdotuksia ryhmän nimeksi. Harrastusryhmien lopullinen muodostaminen ja ryhmittelyperusteet ovat kuitenkin perustuneet tutkijan omaan aineistolähtöiseen tarkasteluun. Tekoäly on siis toiminut tutkimuksen tekemisessä teknisenä ja kielellisenä apuvälineenä, ei tutkimusprosessia ohjaavana tai tulkintoja antavana tekijänä. Analyysi, tulkinnat ja johtopäätökset ovat kokonaisuudessaan tutkijan tuottamia ja vastuu tutkimuksen sisällöstä on tutkijalla.

6 Tulokset

6.1 Lasten suhtautuminen lukemiseen

Lasten suhtautumista lukemiseen tarkasteltiin summamuuttujien keskiarvoilla.

Summamuuttujia oli yhteensä neljä, joista jokainen mittasi eri asioita lukemiseen suhtautumiseen liittyen. Summamuuttujien vaihteluväli oli 1–5, jossa 1 kuvasi kielteisintä ja 5 myönteisintä suhtautumista. Suurempi arvo tarkoittaa siis positiivisempaa asennetta tai kokemusta lukemisesta.

Taulukko 5. Lasten suhtautuminen lukemiseen.

	Keskiarvo	Keskihajonta	Mediaani	Vastauskaala
Lukemiseen liittyvät tunteet ja asenteet	3.71	0.74	3.75	1–5
Koettu lukutaito	4.07	0.62	4.17	1–5
Vapaa-ajan lukemisen merkitys	3.36	0.82	3.40	1–5
Mielipiteet lukemisesta vapaa-ajalla	3.32	0.84	3.40	1–5

Summamuuttujien keskiarvot vaihtelivat välillä 3.32–4.07 (Taulukko 5). Keskiarvojen mukaa lapset suhtautuivat melko myönteisesti lukemiseen, sillä jokaisen summamuuttujan keskiarvo oli keskikohdan paremmalla puolella (Taulukko 5). Parhaimman keskiarvon saa koettu lukutaito. Tämä tarkoittaa, että lapset siis arvioivat oman lukutaitonsa melko hyväksi keskiarvon ollessa 4.07. (Taulukko 5). Lapset olivat vastanneet tähän melko yhtenevästi. Vapaa-ajan lukemisen merkitys ja mielipiteet lukemisesta vapaa-ajalla saivat hieman matalammat keskiarvot (Taulukko 5). Arvot sijoittuivat kuitenkin asteikon positiiviselle, joten lukemiseen vapaa-ajan viettotapana ei suhtauduta kielteisesti. Kokonaisuutena tulokset osoittavat, että lapset kokivat lukemisen ja oman lukutaitonsa melko positiivisena.

Lukemiseen suhtautumista ja koettua lukutaitoa tarkasteltiin myös sukupuolten välillä T-testin avulla. Kolmen summamuuttujan kohdalla sukupuolten välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää eroa. Sen sijaan vapaa-ajan lukemisen merkityksiä mittaavassa summamuuttujassa havaittiin tilastollisesti merkitsevä ero. (Taulukko 6.) Vapaa-ajan lukemisen merkityksiä mittaavassa summamuuttujassa sukupuolten eroja ilmeni $t(163) = 2.77, p = 0.006$. Tyttöjen keskiarvo oli suurempi kuin poikien. Ero keskiarvojen välillä oli

kuitenkin maltillinen, mutta efektikoko oli keskisuuri, mikä viittaa siihen, että ryhmien välillä havaitaan ero vapaa-ajan lukemisen mielekkyydessä.

Taulukko 6. Sukupuolten väliset keskiarvot lukemiseen suhtautumisessa ja koetussa lukutaidossa.

		Keskiarvo	Keskihajonta	P-arvo	Efektikoko	Vastauskaala
Lukemiseen liittyvät tunteet ja asenteet	Tyttö	3.78	0.74	0.176	0.21	1–5
	Poika	3.63	0.73			
Koettu lukutaito	Tyttö	4.00	0.64	0.094	0.26	1–5
	Poika	4.15	0.58			
Vapaa-ajan lukemisen merkitys	Tyttö	3.52	0.79	0.006	0.43	1–5
	Poika	3.17	0.83			
Mielipiteet lukemisesta vapaa-ajalla	Tyttö	3.43	0.84	0.095	0.26	1–5
	Poika	3.21	0.84			

6.2 Vapaa-aika ja lukeminen

Lasten lukemista vapaa-ajalla ja muita vapaa-ajanviettotapoja tarkasteltiin kahden kysymyksen avulla. Ensimmäisessä kysymyksessä vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka usein he käyttävät vapaa-aikaansa erilaisiin toimintoihin. Tarkasteltavia vapaa-ajanviettotapoja lukeminen, videopelien pelaaminen, kavereiden kanssa chattailu, internetin selaaminen ja videoiden katsominen. Avoimessa kysymyksessä selvitettiin, mitä oppilaat tekevät vapaa-ajalla mieluiten.

Taulukko 7. Lasten vapaa-ajanviettotapojen yleisyys

	Lukeminen	Videopelien pelaaminen	Kavereiden kanssa chattailu	Internetin selailu	Videoiden katsominen
Joka päivä tai melkein joka päivä.	48.5 % (n = 80)	52.7 % (n=87)	63.6 % (n =105)	48.5 % (n = 80)	60 % (n = 99)
Kerran tai kahdesti viikossa.	35.8 % (n = 59)	21.2 % (n = 35)	19.4 % (n = 32)	30.3 % (n=50)	32.7 % (n = 54)
Kerran tai kahdesti kuukaudessa	9.7 % (n = 16)	11.5 % (n = 19)	5.5 % (n = 9)	4.8 % (n=8)	7.3 % (n = 12)
En joka kuukausi	4.8 % (n = 8)	7.3 % (n = 12)	3 % (n = 5)	7.9 % (n = 13)	
En koskaan	1.2 % (n = 2)	7.3 % (n = 12)	8.5 % (n = 14)	8.5 % (n=14)	
	n = 165	n = 165	n = 165	n = 165	n = 165

Melkein puolet lapsista vastasivat lukevansa joka päivä tai melkein joka päivä sekä yli kolmas osa kertoi lukevansa kerran tai kahdesti viikossa (Taulukko 7). Lukeminen kuului siis monen lapsen vapaa-aikaan. Ainoastaan kaksi vastaajaa kertoivat, etteivät lue koskaan vapaa-ajalla. Vaikka lukeminen oli vastausten perusteella melko yleinen vapaa-ajanviettotapa, se ei kuitenkaan ollut lasten suosituimpien vapaa-ajanviettotapojen joukossa.

Suosituin vapaa-ajan viettotapa oli videoiden katsominen. Kaksi kolmas osaa vastaajista kertoi tekevänsä tätä joka päivä tai melkein joka päivä eikä yksikään vastaaja vastannut, ettei koskaan katso videoita (Taulukko 7). Vaikka kavereiden kanssa chattailu oli saanut eniten arvoja kohtaan joka päivä tai melkein joka päivä, siinä esiintyi vastauksia myös vaihtoehdossa en joka kuukausi tai en koskaan. Siksi sen ei voida sanoa olevan suosituin vapaa-ajan viettotapa. Videopelit ja kavereiden kanssa chattailu olivat myös suosittuja vapaa-ajanviettotapoja, jotka sijoittuivat vastausjakaumissa päivittäin tai viikoittain tapahtuviksi. Näissä aktiviteeteissa ”Ei koskaan”- vastauksia esiintyi melko vähän, mikä osoittaa niiden kuuluvan monien lasten vapaa-aikaan jossain määrin. Internetin selaaminen sijoittui lukemisen tavoin vastausjakaumissa keskivaiheille. Osa lapsista kertoi selaavansa internetiä

päivittäin, mutta internetin selaamisessa esiintyi suhteellisesti enemmän ”ei koskaan” - vastauksia.

Vapaa-ajan tekemistä tarkasteltiin mieluisuuden näkökulmasta. Avoimista vastauksista muodostettujen teemojen perusteella urheilu ja harrastukset oli yleisimmin mainittu mieluisa vapaa-ajanviettotapa (Taulukko 8). Urheilu ja harrastukset -kategoria sisälsi vastaukset, joissa lapset nimesivät mieluisaksi vapa-ajanviettotavaksi treenit, urheilun tai jonkin yksittäisen lajin. Seuraavaksi useimmin vastattuja mieluisia vapaa-ajanviettotapoja olivat kavereiden kanssa oleilu ja pelaaminen. Kavereiden kanssa oleilun oli maininnut useampi kuin joka kolmas sekä melkein joka kolmas oli maininnut pelaamisen (Taulukko 8). Lukemisen mieluisaksi ajanviettotavaksi oli kertonut melkein joka neljäs (Taulukko 8). Lukeminen ei siis kuulunut mieluisampiin vapaa-ajanviettotapoihin.

Taulukko 8. Lasten mieluisat vapaa-ajanviettotavat

Mieluisa vapaa-ajan tekeminen	n/N	%
Urheilu	67 / 165	40,6 %
Kaverit	53 /165	32,1 %
Pelaaminen	47 /165	28,5 %
Ruudun katsominen	41 /165	24,8 %
Lukeminen	38 / 165	23,0 %
Luova tekeminen	25 /165	15,2 %
Leikkiminen	17 / 165	10,3 %
Muu	14 / 165	8,5 %
Ulkoilu	12 / 165	7,3 %
Ei vastausta	1 / 165	0,6 %

Kun kahden vapaa-ajan viettotapojen tuloksia tarkastellaan yhdessä, huomataan, että lukeminen on osa monen lapsen vapaa-aikaa. Se ei kuitenkaan sijoittunut lasten vapaa-ajassa kaikkein suosituimpien tai mieluisimpien aktiviteettien joukkoon. Lasten vapaa-ajassa korostuu digitaaliset vapaa-ajanviettotavat kuten kavereiden kanssa chattailu ja videopelien pelaaminen, mutta myös urheilu ja harrastukset sekä kavereiden kanssa oleilu.

6.3 Lukemiseen suhtautuminen ja urheiluharrastusten yhteys

Harrastusten yhteyttä lukemiseen suhtautumiseen tarkasteltiin yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla neljää lukemiseen liittyvää summamuuttujaa hyödyntäen.

Harrastukset oli jaettu yksilölajien harrastajiin, ilmaisullisten lajien harrastajiin, pallo- ja

kiekkolajien harrastajiin, moniharrastajiin sekä ei urheiluharrastusta ryhmiin. Analyysistä jätettiin kokonaan pois ne vastaukset (n=7), joissa vastaaja oli valinnut vaihtoehdon ”ei vastausta”.

Taulukko 9. Lukemiseen suhtautumisen ja koetun lukutaidon summamuuttujien keskiarvot ja keskihajonnat harrastajaryhmittäin.

Summamuuttujat	Pallo- ja kiekkolajien harrastajat (n = 61) ka (kh)	Ilmaisullisten lajien harrastajat (n =33) ka (kh)	Yksilölajien harrastajat (n = 22) ka (kh)	Moniharrastajat (n = 17) ka (kh)	Ei urheiluharrastusta (n =25) ka (kh)
Lukemiseen liittyvät tunteet ja asenteet	3.67 (0.71)	3.70 (0.70)	4.01 (0.57)	4.00 (0.71)	3.43 (0.77)
Koettu lukutaito	4.07 (0.55)	4.14 (0.67)	4.08 (0.56)	4.27 (0.80)	3.85 (0.58)
Vapaa-ajan lukemisen merkitys	3.17 (0.77)	3.54 (0.76)	3.66 (0.79)	3.60 (0.92)	3.13 (0.85)
Mielipiteet lukemisesta vapaa-ajalla	3.21 (0.83)	3.41 (0.82)	3.61 (0.65)	3.45 (1.08)	3.18 (0.84)

Harrastusryhmien välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä ero kahdessa lukemiseen suhtautumista mittaavassa osa-alueessa. Erot ilmenivät lukemiseen liittyvät tunteet ja asenteet $F(4, 153) = 2.81, p = 0.027$ summamuuttujassa sekä vapaa-ajan lukemisen merkitys $F(4, 153) = 2.88, p = 0.024$ summamuuttujassa. Kahden muun summamuuttujan kohdalla ero ei ollut merkitsevä. (Taulukko 10.) Tilastollisesti merkitsevien tulosten osalta ryhmäeroja tarkasteltiin Tukey'n post hoc-vertailulla. Lukemiseen liittyviä tunteita ja asenteita koskevassa osa-alueessa havaittiin tilastollisesti merkitsevä ero yksilöharrastajien ja ei-harrastavien lasten välillä ($p = 0.038$). Yksilölajien harrastajat suhtautuivat lukemiseen myönteisemmin kuin ei-harrastavat lapset (Taulukko 9). Muiden ryhmien välillä ei havaittu merkitseviä eroja. Vapaa-ajan lukemisen merkitystä koskevassa osa-alueessa post hoc tarkastelu ei osoittanut yksittäisten ryhmien välisiä tilastollisesti merkitseviä eroja.

Taulukko 10. Yksisuuntaisen varianssianalyysin tulokset harrastusryhmien välisistä eroista lukemiseen suhtautumisen ja koetun lukutaidon summamuuttujissa.

Summamuuttujat	F (4, 153)	p
Lukemiseen liittyvät tunteet ja asenteet	2.81	0.027
Koettu lukutaito	1.38	0.243
Vapaa-ajan lukemisen merkitys	2.88	0.024
Mielipiteet lukemisesta vapaa-ajalla	1.27	0.284

Harrastuksen ja lukemiseen suhtautumisen välistä mahdollista yhteyttä tarkasteltiin lisäksi sukupuolen mukaan kaksisuuntaisella varianssianalyysillä. Analyysistä jätettiin pois ilmaisullisten lajien harrastajien ryhmä, sillä ryhmän sukupuolijakauma oli epätasainen. Kaksisuuntaisen varianssianalyysin perusteella harrastuksen ja sukupuolen välinen yhteisvaikutus ei ollut tilastollisesti merkitsevä yhdeksääkään tarkastellussa osa-alueessa. Tämä tarkoittaa, että harrastusryhmien väliset erot eivät tilastollisesti merkitsevästi poikenneet eri sukupuolilla. Sukupuoli ei siis muuttanut aiemmin havaittua eroa harrastusryhmien välillä.

7 Pohdinta

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin lasten lukemiseen suhtautumista sekä lukemisen sisältymistä vapaa-aikaan. Lisäksi tarkasteltiin, miten lasten lukemiseen suhtautumiseen on yhteydessä urheiluharrastuksen laji. Tutkimuksen aineistona käytettiin *More: Setting up a Reading Motivator in the Digital Age: Introducing New Approaches of Reading for Pleasure Pedagogy in Primary School* –hankkeessa kyselylomakkeella kerättyä aineistoa, josta tähän tutkimukseen valikoitiin lasten lukemiseen suhtautumista, vapaa-ajanviettoa ja harrastuksia koskevat kysymykset.

Aiemmissa tutkimuksissa on käsitelty lasten vapaa-ajan lukemista, lukuasennetta, lukumotivaation ja lukutaidon yhteyksiä, mutta tässä tutkimuksessa huomiota suunnattiin myös siihen, millainen yhteys urheiluharrastuksilla voi olla suhteessa lukemiseen suhtautumiseen. Moni lapsi harrastaakin vapaa-ajalla ja erityisesti liikuntaharrastukset ovat suosittuja. (Mononen ym., 2025)

7.1 Lasten melko myönteinen suhtautuminen lukemiseen

Tulosten mukaan lasten suhtautuminen lukemiseen näyttäytyi tässä aineistossa melko positiivisena. Kaikki lukemisen suhtautumiseen liittyvien muuttujien keskiarvot sijoittuivat asteikon keskikohdan yläpuolelle, mikä viittaa myönteiseen suhtautumiseen.

Lukemiseen suhtautumisen lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin lasten arviota omasta lukutaidosta. Lasten arviot omasta lukutaidosta olivat korkeat ja vastaukset melko yhteneviä. Tulokset siis osoittavat, että lapset kokevat hallitsevansa lukemisen taidollisesti melko hyvin. Mullisin ja kumppaneiden (2019) mukaan myönteinen käsitys omasta lukutaidosta, lukumotivaatio ja lukemisasenteet ovat yhteydessä toisiinsa. La Rosan (2023) mukaan lukuhalun taustalla vaikuttaa oma käsitys itsestään lukijana. Voi siis olla, että tutkimuksessa ilmi tullut lasten myönteinen suhtautuminen lukemiseen on vaikuttanut se, että moni vastaaja koki omat taitonsa lukemisessa melko hyväksi. Tällöin myös lukeminen saatetaan kokea myönteisenä.

Lähes 80 prosenttia vastaajista oli vastannut lukevansa omaksi ilokseen ja suurin osa raportoi lukevansa 1–5 kirjaa kuukaudessa. Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksessa aktiivilukijoiksi on määritelty ne, jotka lukevat vähintään kymmenen kirjaa kuuden kuukauden aikana (Hanifi, 2021, s. 142). Tässä tutkimuksessa lukemisen määrä perustui

yhden kuukauden itsearvioon eikä ole suoraan verrattavissa kuuteen kuukauteen. Luettujen kirjojen määrä viittaa kuitenkin siihen, että melko isoa osaa vastaajista voidaan pitää aktiivisina vapaa-ajan lukijoina. Aiemman tutkimuksen mukaan vapaa-ajalla lukeminen on yhteydessä parempaan lukutaitoon (Leino ym., 2023; Torppa ym., 2020). Vapaa-ajan lukemisella on myös havaittu olevan yhteys myönteisempiin lukuasenteisiin (Nonte ym., 2018). On siis mahdollista, että osallistujien aktiivinen lukeminen on ollut yhteydessä heidän raportoimiinsa myönteisiin asenteisiin. Lasten koettu osaaminen ja lukemisaktiivisuus voivat siis vaikuttaa tässä tutkimuksessa myönteisiin tuloksiin myös lukemiseen suhtautumisessa.

Vuoden 2021 PIRLS-lukutaitotutkimuksessa on raportoitu lukemiseen liittyvien asenteiden muutoksesta (Leino ym. 2023, s. 44, s. 89). Sen mukaan paljon lukemisesta pitävien osuus on laskenut ja samalla vähän lukemisesta pitävien määrä on kasvanut. Tämän tutkimuksen tulokset kuitenkin osoittavat, että lukemiseen voidaan suhtautua myös melko myönteisesti. Toisaalta on otettava huomioon, että tämä tulos on vain suuntaa antava, sillä PIRLS-lukutaitotutkimuksessa on suurempi otanta.

Lukemiseen suhtautumista tarkasteltiin myös sukupuolten välillä. Tilastollisesti merkitsevä ero havaittiin ainoastaan vapaa-ajan lukemisen merkityksiä kuvaavassa summamuuttujassa. Tämä muuttuja kuvasi lasten käsityksiä vapaa-ajan lukemisen merkityksistä. Tarkemmin sitä, kuinka tärkeänä ja hyödyllisenä vapaa-ajan lukeminen nähdään. Tässä aineistossa tytöt pitivät vapaa-ajan lukemista poikia merkityksellisempänä. Keskiarvojen välinen ero oli määrällisesti maltillinen. Tulos viittaa kuitenkin siihen, että sukupuolten välillä on havaittavissa eroja lukemisen vapaa-aikaan liittyvissä merkityksissä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että tytöt suhtautuvat lukemiseen poikia myönteisemmin (Nonte ym., 2018; Logan & Johnston, 2009). Myös PIRLS-tutkimuksissa on havaittu samaa niin OECD-maissa kuin myös Suomen aineistossa (Mullis ym., 2023, s. 118; Leino ym., 2023, s. 44). Tämän tutkimuksen tulokset olivat siis osittain linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, vaikka sukupuolten väliset erot eivät tässä aineistossa näyttäneet kovin voimakkaina eikä eroja havaittu tilastollisesti merkitsevästi kaikissa suhtautumiseen liittyvissä alueissa.

7.2 Lasten vapaa-aikaan sisältyy lukeminen

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan lukeminen kuului monen lapsen vapaa-aikaan. 23 prosenttia vastaajista mainitsi lukemisen avoimessa kysymyksessä vapaa-ajan mieluisena viettotapana ja melkein puolet lapsista vastasivat lukevansa joka päivä tai melkein joka päivä. Lukeminen näyttäytyi siis tässä tutkimuksessa yhtenä vapaa-ajan toimintamuotona muiden

rinnalla, mutta ei ensisijaisena valintana. Se sijoittui digitaalisten vapaa-ajanviettotapojen, liikunnan ja kavereiden kanssa oleilun rinnalle, mutta ei niiden edelle. Tämä tulos on samansuuntainen Hanifi (2021) vapaa-aikatarkastelun kanssa, jossa vapaa-aika nähdään monipuolisena ja useista erilaisista tekemisistä koostuvana. Vapaa-aikaan liitetään myös omaehtoisuus ja mielihyvä (Hanifi, 2021, s. 15). Tässä aineistossa suuri osa vastaajista ilmoitti taustatiedoissa lukevansa omaksi ilokseen, mikä viittaa siihen, että lukeminen koetaan monen lapsen kohdalla mielekkäänä toimintana. Siitä huolimatta digitaaliset toiminnot, liikunta ja kavereiden kanssa vietetty aika näyttäytyivät vapaa-ajalla useammin mainittuna aktiviteettinä.

Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu muutoksia vapaa-ajan lukemisessa. PIRLS-tutkimuksen mukaan noin puolet neljäsluokkalaisista lukee koulun ulkopuolella alle 30 minuuttia päivässä (Leino ym., 2023, s. 86–88) ja päivittäin lukevien osuus on pienentynyt samalla kun harvoin lukevien osuus on kasvanut (Leino ym., 2023, s. 40). Pitkän aikavälin tarkastelussa aktiivisesti lukevien osuus on laskenut 1980-luvulta 2010-luvulle (Hanifi, 2021, s.142). Tässä tutkimuksessa lukeminen ei kuitenkaan näyttäydy kadonneen vapaa-ajasta vaan pikemminkin yhtenä vaihtoehtona monipuolistuneessa vapaa-ajassa. Lasten lukemiseen suhtautumisessa tarkasteltiin vapaa-ajan lukemisen mielipidettä sekä vapaa-ajan lukemisen merkitystä eli sitä kuinka mielekkäänä tai tärkeänä vapaa-ajan lukemista pidetään. Näissä lasten suhtautuminen oli melko myönteistä. Tällä voidaan myös olettaa olevan vaikutusta siihen, että lapset olivat maininneet lukemisen mielekkäänä ajanviettotapana.

Tulokset viittaavat siihen, että vapaa-aika rakentuu useista vapaa-ajanaktiviteeteistä, joista digitaaliset ympäristöt ja liikunta ovat suosituimpia. Kokonaisuutena lukeminen näyttää tässä tutkimuksessa vapaa-aikaan kuuluvana ja mielekkäänä vapaa-ajan toimintana, mutta ei lasten vapaa-ajan keskiössä. Tämä viittaa siihen, että kyse ei välttämättä ole lukemisen heikentymisestä osana vapaa-aikaa.

7.3 Urheiluharrastusten yhteys lukemiseen suhtautumiseen

Tutkimuksessa tarkasteltiin urheiluharrastusten ja lukemisen suhtautumisen välistä yhteyttä. Tulosten perusteella urheiluharrastuslajin ja lukemiseen suhtautumisen välistä yhteyttä ei havaittu kaikissa summamuuttujissa eikä kaikissa harrastuslajiryhmissä. Tilastollisesti merkitsevä ero havaittiin lukemiseen liittyviä tunteita ja asenteita kuvaavassa summamuuttujassa sekä vapaa-ajan lukemisen merkityksiä kuvaavassa summamuuttujassa.

Tulos viittaa siihen, ettei urheiluharrastuksen laji ollut tässä aineistossa yhteydessä kaikkiin lukemisen suhtautumiseen liittyvissä alueissa.

Tilastollisesti merkitseviä eroja harrastusryhmien välillä tarkasteltiin Tukey'n post hoc -testillä. Sen perusteella lukemiseen liittyvien tunteiden ja asenteiden summamuuttujassa merkitsevä ero havaittiin yksilöharrastajien ja ei-harrastavien lasten välillä. Yksilöharrastajien suhtautuminen oli tällä osa-alueella myönteisempää kuin ei-harrastavien lasten. Muuttuja kuvasi erityisesti sitä, kuinka mieluisana, kiinnostavana ja hyödyllisenä lukeminen koettiin. Tulos voi viitata siihen, että yksilöharrastuksia harrastavien lasten suhde lukemiseen on osittain myönteisempi kuin ei-harrastavilla lapsilla. On myös mahdollista, että lukeminen on yksilöharrastuksia harrastaville lapsille hieman muita luontevampaa tai mielekkäämpää vapaa-ajan toimintaa.

Vapaa-ajan lukemisen merkityksiä kuvaavassa summamuuttujassa kokonaisero oli tilastollisesti merkitsevä, mutta yksittäistä ryhmien välisiä eroja ei löytynyt post hoc -analyysillä. Tulos voi viitata siihen, että summamuuttujissa oli havaittavissa joitakin eroja ryhmien välillä, mutta erot eivät olleet yksittäisten ryhmäparien välillä riittävän voimakkaita, jotta ne näkyisivät tarkemmissa vertailuissa. Urheiluharrastusten yhteys lukemiseen suhtautumiseen ei näyttäytynyt tässä aineistossa kovin selkeänä tai johdonmukaisena. Sukupuolen ja harrastuksen välistä vuorovaikutusta tarkasteltaessa ei havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteisvaikutusta lukemiseen suhtautumisessa. Tämä tarkoittaa, että sukupuoli ei tässä aineistossa muuttanut harrastusryhmien välisiä eroja lukemiseen suhtautumisessa.

Kokonaisuudessaan urheiluharrastusten yhteys lukemiseen suhtautumiseen jäi tässä aineistossa melko vähäiseksi. Yksilöharrastajien myönteisempi suhtautuminen lukemiseen yhdessä alueessa viittaa kuitenkin siihen, että harrastuksilla voi olla jonkinlaista yhteyttä siihen, millaisena lukeminen koetaan vapaa-ajalla.

7.4 Tutkimuksen ja tutkimusmenetelmien luottavuus

Tämän tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa olennaisia ovat aineistoon, kohderyhmään sekä mittaamiseen ja analyysiin liittyvät tekijät. Tässä tutkimuksessa käytetty aineisto on kerätty osana laajempaa hanketta ja kyselylomake on laadittu aiempien tutkimusten pohjalta yhdessä hankkeen toimijoiden kanssa. Tämä tukee aineiston keruun huolellisuutta. Valmiin aineiston käyttö tarkoittaa, ettei kysymysten muotoilua, muuttujien muodostamista tai otantaa ole voitu suunnitella juuri tätä tutkimusta varten (Hirsjärvi ym., 2009, s. 186). Toisaalta

aineisto soveltuu hyvin tämän tutkimuksen aiheeseen, sillä se on kerätty lasten lukutottumusten ja lukemiseen liittyvien kokemusten tarkastelua varten.

Kyselylomakkeeseen perustuvassa tutkimuksessa on huomioitava vastaustilanteeseen ja itsearviointiin liittyviä tekijöitä. Vastaajat eivät välttämättä ymmärrä kysymyksiä samalla tavalla ja oman toiminnan arviointiin voi liittyä epätarkkuutta. Lisäksi vastaajat saattavat antaa sosiaalisesti toivottuja vastauksia todellisten kokemusten sijaan. (Cohen ym., 2018, s. 278–279.) Nämä kyselytutkimukselle tyypilliset haasteet ovat syytä huomioida myös tässä tutkimuksessa, sillä vastaajina olivat 8–11-vuotiaat lapset ja aineisto perustui heidän itsearviointeihinsa. On mahdollista, että lapset arvioivat omaa toimintaansa eri tavoin kuin se arjessa toteutuu. Kysely toteutettiin koulukontekstissa, jossa lukeminen voi kytkeytyä vahvasti oppimiseen ja koulussa arvostettuihin taitoihin. Tämän vuoksi on mahdollista, että osa lapsista on vastannut lukemiseen liittyviin kysymyksiin myönteisemmin kuin heidän todellinen suhtautumisensa olisi. Kyselytutkimuksissa haasteisiin kuuluu myös se, että vastaajat voivat ymmärtävät kysymykset eri tavoin (Hirsjärvi ym., 2009, s. 195). Vastaajat ovat voineet ymmärtää väittämät ja kysymykset eri tavalla. Tällöin kaikki vastaukset eivät välttämättä vastaa juuri siihen, miten niitä tässä tutkimuksessa on tulkittu.

Tässä tutkimuksessa otanta ei ole satunnaisotanta koko suomalaisesta perusjoukosta. Tuloksia ei voida yleistää kaikkiin suomalaisiin alakoululaisiin vaan ne kuvaavat ensisijaisesti tämän aineiston vastaajia. Aineisto oli suhteellisen pieni, eikä sen perusteella voida tehdä laajoja yleistyksiä samalla tavalla kuin valtakunnallisissa tai kansainvälisissä lukutaitotutkimuksissa. Lisäksi harrastajaryhmät olivat keskenään erikokoisia. Esimerkiksi pallo- ja kiekkolajien harrastajat muodostivat suurimman ryhmän ($n=61$), kun taas moniharrastajien ryhmä oli selvästi pienempi ($n=17$). Moniharrastajien ryhmä yhdistettiin omaksi ryhmäkseen, mikä johti siihen, että osa vastaajista jäi pois yksittäisistä harrastuskategorioista. Tämä pienensi joidenkin ryhmien kokoa. Ryhmäkokojen epätasaisuus on voinut vaikuttaa siihen, kuinka selvästi ryhmien väliset erot tulivat analyysissä esiin ja se on saattanut vaikeuttaa yksittäisten ryhmäerojen havaitsemista post hoc-vertailussa.

Aineiston ja otannan lisäksi tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa se, miten tutkittavaa ilmiötä on mitattu ja miten muuttujat on muodostettu. Lukemiseen suhtautumista tarkasteltiin usean summamuuttujan avulla. Summamuuttujien käyttö oli perusteltua, sillä niiden avulla samaa ilmiötä kuvaavia väittämiä voitiin tarkastella yhtenä kokonaisuutena. Toisaalta summamuuttujien muodostaminen tiivistää aineistoa, jolloin osa yksittäisten väittämien

tarkemmasta tiedosta voi hävitä (Tähtinen ym., 2020, s. 81). Summamuuttujilla tarkasteltiin lukemisesta pitämistä, vapaa-ajan lukemisen merkitystä ja mielipidettä vapaa-ajan lukemisesta sekä koettua lukutaitoa. Summamuuttujat muodostettiin siten, että niiden sisältämät väittämät mittasivat samaa aihetta. Väittämien soveltuvuutta summamuuttujiin tarkasteltiin ennen niiden muodostamista. Summamuuttujien sisäistä johdonmukaisuutta arvioitiin Cronbachin alfa -kertoimen avulla. Lisäksi tarkasteltiin, miten alfa-arvo muuttuu, jos yksittäinen väittämä poistetaan summamuuttujasta. Näin pyrittiin varmistamaan, että yksittäinen väittämät ei heikennä summamuuttujan johdonmukaisuutta.

Tähtinen ja kumppanit (2020, s. 90) huomioivat, että vaikka tilastollinen analyysi tarjoaa apuvälineitä mittarin kehittämiseen, vastuu mittarin loogisuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta jää tutkijalle. Tilastollisten testien valinnassa tukeuduttiin Nummenmaan (2023) sekä Tähtisen ja kumppaneiden (2020) esittämiin testien käyttöehtoihin ja oletuksiin. Ennen analyysien toteuttamista, tarkasteltiin muuttujien mitta-asteikkoja, jakaumien vinoutta ja huippukkuutta sekä ryhmäkokojen riittävyttä parametriin testeihin nähden. Testivalinnat tehtiin aineiston ominaisuuksien perusteella testien oletuksen ja käyttöehdot huomioon ottaen. Tutkimuksessa hyödynnettiin myös laadullista analyysiä joidenkin vastausten osalta. Laadullisen aineiston teemoittelussa tukeuduttiin Tuomen ja Sarajärven (2018) teokseen *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* ja ratkaisuja pohdittiin myös tämän pro gradu -tutkielman ohjaajan kanssa. On huomioitava, että laadullinen analyysi sisältää tutkijan tekemiä valintoja, kuten luokitteluperusteiden määrittelyä ja teemojen muodostamista. Tuomen ja Sarajärven teos ja keskustelut ohjaajan kanssa ovat tukeneet analyysin toteuttamista, mutta vastuu tehdyistä ratkaisuista on tutkimuksen tekijällä.

Kokonaisuudessaan tutkimuksessa on pyritty kuvaamaan aineiston käsittely ja analyysihin liittyvät ratkaisut mahdollisimman selkeästi. Tällä vahvistetaan tutkimuksen läpinäkyvyyttä ja sen toistettavuutta.

7.5 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Tässä tutkimuksessa lasten lukemista tarkasteltiin lukemiseen suhtautumisen ja vapaa-ajan lukemisen näkökulmasta. Tutkimus toi tietoa siitä, miten lapset suhtautuvat lukemiseen ja millainen paikka lukemisella on heidän vapaa-ajassaan. Lisäksi tutkimus laajensi aiempaa lasten vapaa-aikaa ja lukemista koskevaa tutkimusta harrastusnäkökulmalla. Tulokset osoittivat, että lasten suhtautuminen lukemiseen näyttäytyi aineistossa melko myönteisenä ja että lukeminen kuului ainakin osalla lapsista vapaa-aikaan. Tämän perusteella lasten

lukemiseen suhtautumista olisi hyödyllistä tarkastella osana heidän arkeaan ja vapaa-aikaansa. Jotta lasten lukijaksi kasvamista voidaan tukea, on tärkeää saada tietoa siitä, millaisia merkityksiä lapset liittävät lukemiseen ja millainen paikka lukemisella on arjessa muiden vapaa-ajan toimintojen rinnalla. Yhtenä jatkotutkimuksen suuntana voisi olla pitkittäinen tarkastelu, joka toisi lisää tietoa siitä, miten lasten lukemiseen suhtautuminen ja lukemisen paikka vapaa-ajassa muotoutuvat. Myös laadullinen tutkimus voisi tuoda tarkemmin esiin millaisia merkityksiä lapset lukemiseen liittävät.

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös urheiluharrastusten mahdollista yhteyttä lukemiseen suhtautumiseen. Urheiluharrastusten yhteys tuli esiin vain osittain, joten aihetta olisi hyvä tarkastella esimerkiksi suuremmalla aineistolla, jolloin mahdollinen yhteys voisi tulla tarkemmin esiin. Harrastusten yhteyttä lukemiseen voisi laajentaa muihin harrastuksiin kuin pelkästään urheiluun. Näin voitaisiin saada tarkempaa tietoa siitä, miten erilaiset harrastukset ja muu vapaa-ajanvietto liittyvät lasten lukemiseen suhtautumiseen ja lukemiseen. Lisäksi vapaa-ajan lukeminen jäi tässä tutkimuksessa melko yleiselle tasolle. Jatkossa voisi olla hyödyllistä tarkastella tarkemmin, millaisia lukemisen muotoja lasten vapaa-ajassa esiintyy ja miten niihin suhtaudutaan.

Lasten lukemista ja vapaa-aikaa koskevasta tutkimuksesta saatavaa tietoa voidaan hyödyntää esimerkiksi opetuksessa, kirjallisuuskasvatuksessa sekä lasten lukemisen tukemisessa laajemmin. Aihe on ajankohtainen, sillä lasten lukemisesta, lukemisen vähenemisestä ja lukutaidon kehityksestä käydään jatkuvasti keskustelua (ks. luku 1). Siksi on tärkeää tarkastella myös, millaisena lapset kokevat lukemisen ja millainen paikka sillä on heidän vapaa-ajassaan. Tieto voi olla merkityksellistä myös vanhemmille ja muille kasvattajille.

Lähteet

- Aapola-Kari, S. (toim.). (2023). *Vaihteleva vapaa-aika: Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2022* (Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja, nro 74). Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto, Valtion liikuntaneuvosto, & Nuorisotutkimusverkosto. <https://doi.org/10.57049/nts.1676>
- Aerila, J.-A., Kauppinen, M., (2019). *Sytytä lukukipinä: pedagogisia keinoja lukuinnon herättelyyn*. PS-kustannus. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-451-916-8>
- Aro, M., & Lerkkanen, M.-K. (2019). Lukutaidon kehitys ja lukemisvaikeudet. Teoksessa T. Ahonen, M. Aro, T. Aro, M.-K. Lerkkanen, & T. Siiskonen (toim.), *Oppimisen vaikeudet* (s. 252–289). Niilo Mäki Instituutti.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education* (8th ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315456539>
- Cremin, T., & Scholes, L. (2024). Reading for pleasure: Scrutinising the evidence base - benefits, tensions and recommendations. *Language and Education*, 38(4), 537–559. <https://doi.org/10.1080/09500782.2024.2324948>
- Dyer, A. M., Kristjansson, A. L., Mann, M. J., Smith, M. L., & Allegrante, J. P. (2017). Sport participation and academic achievement: A longitudinal study. *American Journal of Health Behavior*, 41(2), 179–185. <https://doi.org/10.5993/AJHB.41.2.9>
- Elley, W. B. (1992). *How in the world do students read? IEA study of reading literacy*. International Association for the Evaluation of Educational Achievement.
- Grünthal, S. (2020). Lukutaito ja lukeminen. Teoksessa L. Tainio, M. Ahlholm, S. Grünthal, S. Happonen, R. Juvonen, U. Karvonen, & S. Routarinne (toim.), *Suomen kieli ja kirjallisuus koulussa* (s. 165–206). Suomen ainedidaktinen tutkimusseura. <http://hdl.handle.net/10138/316123>

- Guthrie, J. T., & Wigfield, A. (2000). Engagement and motivation in reading. Teoksessa M. L. Kamil, P. B. Mosenthal, P. D. Pearson, & R. Barr (toim.), *Handbook of reading research* (Vol. 3, s. 403–422). Lawrence Erlbaum Associates.
- Hanifi, R. (2021). Lukeminen muutoksessa. Teoksessa R. Hanifi, J. Haaramo, & K. Saarenmaa (toim.), *Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat* (s. 131–156). Tilastokeskus.
- Heikkilä, R. (2024). *Miksi lakkasimme lukemasta? Sosiologinen tulkinta lukemisen muutoksesta*. Gaudeamus.
- Helsingin kaupunki. (12.1.2026). Helsingin kolmasluokkalaiset saavat Aku Ankka -lehden kotiin – tutkimus selvittää vaikutuksia lukuintoon.
<https://www.hel.fi/fi/uutiset/helsingin-kolmasluokkalaiset-saavat-aku-ankka-lehden-kotiin-tutkimus-selvittaa-vaikutuksia>
- Herkman, J., & Vainikka, E. (2012). *Lukemisen tavat: Lukeminen sosiaalisen median aikakaudella*. Tampere University Press.
- Hiidenmaa, P., Lindh, I., Sintonen, S., & Suomalainen, R. (2023). Johdanto. Tutkimusnäkökulmia lukemisen kulttuureihin. Teoksessa P. Hiidenmaa, I. Lindh, S. Sintonen, & R. Suomalainen (toim.), *Lukemisen kulttuurit* (s. 7–19). Gaudeamus.
- Hiltunen, J., Ahonen, A., Hienonen, N., Kauppinen, H., Kotila, J., Lehtola, P., Leino, K., Lintuvuori, M., Nissinen, K., Puhakka, E., Sirén, M., Vainikainen, M.-P., & Vettenranta, J. (2023). *PISA 2022 ensituloksia*. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-949-3>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15., uudistettu painos). Tammi.
- Holopainen, H., & Elhaimer, A. (18.5.2025). *Nuoret lukevat yhä vähemmän, ja se näkyy myös ylioppilaskokeessa – yksi tyylilaji menee erityisen usein ohi*. Yle. <https://yle.fi/a/74-20161446>

- Holvas, J. (3.12.2025). *Koulutyössä yritetään päästä entistä vähemmällä, sanoo tutkija – ”Lukunopeus ei monilla lukiolaisilla riitä”*. Yle. <https://yle.fi/a/74-20196696>
- Hämälä, R., Villberg, J., Ng, K., & Kokko, S. (2025). Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikuntatilanteet, liikkumisympäristöt ja liikkumisen seurantalaitteet. Teoksessa S. Kokko & R. Hämälä (toim.), *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2024 (Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2025:1)* (s. 21–34). Valtion liikuntaneuvosto.
- Jussila, J. J., Pulakka, A., Halonen, J. I., Salo, P., Allaouat, S., Mikkonen, S., & Lanki, T. (2023). Are active school transport and leisure-time physical activity associated with performance and wellbeing at secondary school? A population-based study. *European Journal of Public Health, 33*(5), 884–890. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckad128>
- Kauppinen, M. (2010). *Lukemisen linjaukset: Lukutaito ja sen opetus perusopetuksen äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelmissa* [väitöskirja, Jyväskylän yliopisto]. Jyväskylän yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4011-9>
- La Rosa, L.-S. (2023). Nuoret lukijat ja sosiaalisuuden merkitys. Teoksessa P. Hiidenmaa, I. Lindh, S. Sintonen, & R. Suomalainen (toim.), *Lukemisen kulttuurit* (s. 93–118). Gaudeamus.
- Leino, K., Sirén, M., Nissinen, K., & Puhakka, E. (2023). *Puoli tuntia lukemista: Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2021)*. Koulutuksen tutkimuslaitos. <https://doi.org/10.17011/ktl-t/37>
- Liikkanen, M. (2021). Vapaa-ajasta tietämisen traditioita. Teoksessa R. Hanifi, J. Haaramo & K. Saarenmaa (toim.), *Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat* (s. 27–53) Tilastokeskus. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-244-683-1>
- Liikkanen, M. (2009). Johdanto. Teoksessa M. Liikkanen (toim.), *Suomalainen vapaa-aika: Arjen ilot ja valinnat* (s. 7–18). Gaudeamus Helsinki University Press.

- Logan, S., & Johnston, R. (2009). Gender differences in reading ability and attitudes: Examining where these differences lie. *Journal of Research in Reading*, 32(2), 199–214. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9817.2008.01389.x>
- McKenna, M. C., Kear, D. J., & Ellsworth, R. A. (1995). Children's attitudes toward reading: A national survey. *Reading Research Quarterly*, 30(4), 934–956. <https://doi.org/10.2307/748205>
- Mononen, K., Blomqvist, M., Koski, P., & Kokko, S. (2025). Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa S. Kokko & R. Hämylä (toim.), *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2024* (Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2025:1) (s. 85–96). Valtion liikuntaneuvosto.
- Mullis, I. V. S., & Martin, M. O. (2019). PIRLS 2021 reading assessment framework. Teoksessa I. V. S. Mullis & M. O. Martin (toim.), PIRLS 2021 assessment frameworks (s. 5–26). TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College, and International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- Mullis, I. V. S., Martin, M. O., & Liu, J. (2019). PIRLS 2021 context questionnaire framework. Teoksessa I. V. S. Mullis & M. O. Martin (toim.), PIRLS 2021 assessment frameworks (s. 27–47). TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College, and International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- Mullis, I. V. S., von Davier, M., Foy, P., Fishbein, B., Reynolds, K. A., & Wry, E. (2023). *PIRLS 2021 international results in reading*. Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center. <https://doi.org/10.6017/lse.tpisc.tr2103.kb5342>
- Nonte, S., Hartwich, L., & Willems, A. S. (2018). Promoting reading attitudes of girls and boys: a new challenge for educational policy? Multi-group analyses across four European countries. *Large-Scale Assessments in Education*, 6(1), Article 5. <https://doi.org/10.1186/s40536-018-0057-y>

- Nummenmaa, L. (2023). *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Tammi.
- Oatley, K. (2016). Fiction: Simulation of social worlds. *Trends in Cognitive Sciences*, 20(8), 618–628. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2016.06.002>
- OECD. (2019). *PISA 2018 assessment and analytical framework (PISA)*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b25efab8-en>
- Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Salasuo, M. (2021). Johdanto. Teoksessa M. Salasuo (toim.), *Harrastamisen äärellä: Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020* (Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja, nro 68) (s. 7–13). Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto, & Nuorisotutkimusverkosto.
- Salasuo, M., Tarvainen, K., & Myllyniemi, S. (2021). Nuoriso harrastamassa kulttuuria, taidetta ja mediaa: Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen tilasto-osio. Teoksessa M. Salasuo (toim.), *Harrastamisen äärellä: Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020* (Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja, nro 68) (s. 31–129). Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto, & Nuorisotutkimusverkosto.
- Snow, C. E. (2002). *Reading for understanding: Toward an R&D program in reading comprehension*. RAND.
- Sulkunen, S. (2019). Heikosti lukevat suomalaislapset ja nuoret: Mitä heistä tiedetään kansainvälisten arviointitutkimusten perusteella? Teoksessa M. Takala & L. Kairaluoma (toim.), *Lukivaikeudesta lukitukeen* (s. 92–143). Gaudeamus
- Tarvainen, K., Manner, J., Myllyniemi, S., & Salasuo, M. (2023). Harrastaminen ja vapaa-aika. Teoksessa S. Aapola-Kari (toim.), *Vaihteleva vapaa-aika: Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2022* (Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja, nro 74) (s. 23–38).

- Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto, Valtion liikuntaneuvosto, & Nuorisotutkimusverkosto. <https://doi.org/10.57049/nts.1676>
- Torppa, M., Niemi, P., Vasalampi, K., Lerkkanen, M.-K., Tolvanen, A., & Poikkeus, A.-M. (2020). Leisure reading (but not any kind) and reading comprehension support each other—A longitudinal study across grades 1 and 9. *Child Development, 91*(3), 876–900. <https://doi.org/10.1111/cdev.13241>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (uudistettu laitos). Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarvointi Suomessa*. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Tähtinen, J., Laakkonen, E., & Broberg, M. (2020). *Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita*. Turun yliopisto.
- Ulvinen, E., Psyridou, M., Lerkkanen, M.-K., Poikkeus, A.-M., Siekkinen, M., & Torppa, M. (2024). Developmental leisure reading profiles and their association with reading skills across Grades 1–9. *Learning and Individual Differences, 109*, Article 102387. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102387>
- UNESCO Institute for Statistics. (ei pvm.). *Literacy*. UNESCO. <https://databrowser.uis.unesco.org/resources/glossary/2090?search=literacy>
- Vogrinčič Čepič, A., Aerila, J.-A., & Mascia, T. (ei pvm.). *Setting up a reading motivator in the digital age: Introducing new approaches of reading for pleasure pedagogy in primary schools (MORE)*. <https://www.ff.uni-lj.si/en/setting-reading-motivator-digital->

age-introducing-new-approaches-reading-pleasure-pedagogy-primary

Vogrinčič Čepič, A., Mascia, T., & Aerila, J.-A. (2024). Reading for pleasure: A review of current research. *New Zealand Journal of Educational Studies*, 59(1), 49–71.

<https://doi.org/10.1007/s40841-024-00313-x>

Vogrinčič Čepič, A., Aerila, J.-A., Mascia, T., Rot Gabrovec, V., Pečjak, S., & Pirc, T. (2025). *Polkuja kohti lukemisen iloa* [Booklet]. University of Ljubljana, Faculty of Arts. [https://www.ff.uni-](https://www.ff.uni-lj.si/sites/default/files/documents/MORE_booklet_layout_final%20fi_0.pdf)

[lj.si/sites/default/files/documents/MORE_booklet_layout_final%20fi_0.pdf](https://www.ff.uni-lj.si/sites/default/files/documents/MORE_booklet_layout_final%20fi_0.pdf)

Wigfield, A., & Guthrie, J. T. (1997). Relations of children's motivation for reading to the amount and breadth of their reading. *Journal of Educational Psychology*, 89(3), 420–432. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.89.3.420>

Liitteet

Liite 1: Kyselylomake

Kysymys 1. Mikä näistä kuvaa sinua parhaiten? *

Poika

Tyttö

Muu

Kysymys 2. Kuinka vanha olet? *

9

10

11

12

13

Kysymys 3. Mitä kieliä kotonasi puhutaan? *

Suomea.

Suomea ja muuta kieltä.

Muuta kieltä kuin suomea.

Kysymys 4. Kuinka usein puhut suomea kotona? *

Puhun aina suomea kotona.

Puhun joskus suomea kotona.

En puhu koskaan suomea kotona.

Kysymys 5. Luetko tällä hetkellä jotakin kirjaa tai muuta omaksi iloksesi? *

Kyllä.

En.

Kysymys 7. Kuinka usein käytät seuraaviin asioihin aikaa vapaa-ajallasi? *

Vastausvaihtoehdot: Joka päivä tai melkein joka päivä, Kerran tai kahdesti viikossa, Kerran tai kahdesti kuukaudessa, En joka kuukausi, En koskaan.

Pelaan videopelejä.

Chattailen kavereiden kanssa verkossa.

Selailen internetiä.

Katson videoita.

Luen.

Kysymys 10. Mitä teet vapaa-ajalla mieluiten? * Kirjoita tähän asia, jota mieluiten teet, silloin kuin et ole koulussa (esim. pelaat pelejä, luet, urheilet tai vaikka katsot TV:tä).

Kysymys 11. Jos harrastat jotakin urheilua, seurassa tai muuten, kirjoita urheilulajin nimi tähän. Jos et harrasta mitään, voit jättää kohdan tyhjäksi.

Kysymys 15. Lue väite ja valitse sopivin vaihtoehto. *

Vastausvaihtoehdot: Vahvasti samaa mieltä., Samaa mieltä., Ei samaa eikä eri mieltä., Eri mieltä., Vahvasti eri mieltä.

Puhuisin kirjoista koulukavereiden kanssa, jos he olisivat kiinnostuneita.

Ilahdun, jos saan lahjaksi kirjan.

Lukeminen on tylsää.

Olisi kiva, jos minulla olisi enemmän aikaa lukea.

Pidän lukemisesta.

Opin lukemalla paljon.

Luen mielelläni asioista, jotka kiinnostavat minua.

Luen mielelläni kirjoja, joissa voin eläytyä itselleni vieraaseen maailmaan.

Kysymys 16. Valitse sopivin vaihtoehto jokaiseen väitteeseen. *

Vastausvaihtoehdot: Vahvasti samaa mieltä., Samaa mieltä., Ei samaa eikä eri mieltä., Eri mieltä., Vahvasti eri mieltä.

Olen yleensä hyvä lukemisessa.

Lukeminen on minulle helppoa.

Joskus tarinoissa on vaikeita sanoja, silloin lukeminen on vaikeampaa.

Lukeminen on minulle vaikeampaa kuin suurimmalle osalle luokkakavereista.

Lukeminen on vaikeampaa kuin mikään muu tekeminen koulussa.

En ole hyvä lukemisessa.

Kysymys 17. Valitse sopiva vaihtoehto jokaiselle väitteelle. *

Vastausvaihtoehdot: Vahvasti samaa mieltä., Samaa mieltä., Ei samaa eikä eri mieltä., Eri mieltä., Vahvasti eri mieltä.

Lukeminen vapaa-ajalla on minulle tärkeää.

En halua lukea vapaa-ajalla.

Lukeminen vapaa-ajalla on ajan hukkaamista.

Harrastan mieluummin muuta kuin lukemista.

Lukeminen vapaa-ajalla on minusta hyödyllistä.

Kysymys 18. Vastaa seuraaviin kysymyksiin. *

Vastausvaihtoehdot: Tosi kivaa., Kivaa., Ei kivaa eikä tylsää., Tylsää., Tosi tylsää.

Mitä ajattelet lukemisesta vapaa-ajalla?

Mitä ajattelet kirja- tai aikakauslehtilahjasta?

Mitä ajattelet kaverin kanssa käytöstä kirjaan liittyvästä keskustelusta?

Mitä ajattelet verkossa chattailusta kavereiden kanssa?

Mitä ajattelet lukemisesta viikonlopun ajanvietteenä?

Mitä ajattelet lukemisesta (minkä tahansa) vapaa-ajanviettotapana?

Mitä ajattelet sosiaalisen median käytöstä vapaa-ajanviettotapana?

Kysymys 20. Arvioi, kuinka monta kirjaa luit viime kuussa. * Kirjoita tähän arviosi numerona. Jos et lukenut, voit laittaa 0.